

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๗ ตอนที่ ๖๑ – ๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๖๑

เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกท่านได้พิจารณาว่าอะไรที่เป็นเครื่องกั้นการเจริญสติ โรคภัยไข้เจ็บเป็นสิ่งซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้เลย เมื่อมีการเกิดขึ้น มีตา ก็มีโรคตา มีหู ก็ต้องมีโรคหู มีจมูก ก็ต้องมีโรคจมูก มีลิ้น ก็ต้องมีโรคลิ้น มีกาย ก็ต้องมีโรคกาย เป็นของธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้น ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกก็แสดงให้เห็นว่า การเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นไม่เป็นเครื่องกั้นการเจริญสติปฏิฐานสำหรับผู้ที่ใช้ใจการเจริญสติปฏิฐาน

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค คิลานสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ภิกษุมารูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่าพระผู้มีพระภาคทรงทำจิวรเสร็จแล้ว จะเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยลวง ๓ เดือน

ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามสากยราชทรงทราบ จึงเสด็จไปเฝ้า กราบทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉันยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ป่วยได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก

นี่เป็นเรื่องที่พระเจ้ามหานามสากยราชใคร่ที่จะได้ทราบด้วยพระองค์เองว่า เมื่อมีผู้ป่วย อุบาสกผู้มีปัญญาควรจะปลอบอุบาสกผู้มีปัญญาว่าอย่างไร เพราะการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นหลักหนีไม่พ้นแน่ เมื่อเกิดขึ้นแล้วอะไรจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบ มีข้อความว่า

อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ป่วยได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า

ท่านจงเบาใจเถิดว่า ท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ มีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด เป็นไปเพื่อสมาธิ

พอจะเข้าใจได้ไหมเวลาป่วยไข้ว่า เป็นผู้ที่ไม่ห่วงไหวในพระพุทฺธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์แล้ว นี่เป็นอุบาสกผู้มีปัญญา จึงมีความรู้ความเข้าใจในธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

เมื่อปลอบอุบาสกผู้มีปัญญาผู้ป่วยดังนี้แล้ว พึงถามว่า ท่านมีความห่วงใยใน มารดาและบิดาอยู่หรือไม่

ถ้าเขากล่าวว่า ยังมีความห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่ ก็พึงกล่าวกะเขาว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความห่วงใยใน มารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในมารดาและบิดาของท่านเสียเถิด

ก็เป็นของธรรมดาซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในชีวิตประจำวัน ในคราวก่อนที่ได้กล่าวถึง แล้ว คือ ญาติปติโพธิ์ ความห่วงใย ความกังวลในผู้ที่มีความสนิทสนมใกล้ชิด เกี่ยวข้องอุปการะกัน เช่น บิดา มารดา บุตร ธิดาก็ดี เป็นความห่วงใย เป็นความ เพลิดเพลิน ซึ่งท่านอาจจะคิดว่าเป็นเครื่องกั้นการเจริญสติปัฏฐาน

ความพึงพอใจก็เป็นเครื่องกั้น ครั้นอาพาธได้รับความทุกข์เป็นไข้หนักก็จะให้ เป็นเครื่องกั้นอีก แล้วใครจะหนีพ้นความยินดีความไม่ยินดี ซึ่งมีอยู่เป็นประจำทุกวัน ๆ ในลักษณะที่ต่างกัน เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นอุบาสกผู้มีปัญญา ซึ่งท่านผู้นั้น เข้าใจธรรม ได้เจริญสติ แต่แม้กระทั่งเวลาที่ป่วยไข้ก็ยังต้องอาศัยธรรมมีกตา คำพูดในเรื่องธรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลให้น้อมนำธรรมประพฤติปฏิบัติในขณะนั้น เช่น ในขณะที่ย่อยไข้ก็อาจจะระลึกไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะเคยเจริญสติ เพราะเหตุว่าการเจริญ สติรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏแล้ว ก็แล้วแต่ว่าขณะใดสติเกิดขึ้นพิจารณารู้ลักษณะของ สิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กำลังปรากฏในขณะนั้น เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสติพละ เป็นปัญญา พละ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นปกติ เห็นตามปกติ เห็นแล้วจะชอบ ไม่ชอบ จะรู้ความหมาย จะคิดนึก จะได้ยินต่อไป จะมีสุข มีทุกข์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นปกติ แต่ปัญญาที่รู้ชัดเป็น พละ ที่ทำให้รู้สิ่งที่สติกำลังระลึกขณะใดก็ได้ แล้วไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน ไม่ว่าจะเป็น โลกะ หรือโทสะ หรือโมหะ หรือว่าสุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา ตามปกติ

ธรรมดาจริง ๆ แต่เพราะเหตุว่าปัญญาารู้แล้ว เป็นพละแล้ว เพราะฉะนั้น เวลาที่สติระลึกที่นามหรือรูปชนิดใด ก็ไม่ยึดถือ ละความยินดี ความต้องการในนามนั้น ในรูปนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติไม่ใช่ว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง คือ พระนิพพานที่ดับกิเลสโดยง่าย เจริญเนื่อง ๆ เจริญบ่อย ๆ ปัญญาเพิ่มขึ้น รู้ชัดมากขึ้น แล้วสติเกิดขึ้นขณะใด ปัญญาก็รู้ลักษณะของสิ่งนั้นเพิ่มขึ้นอีก ละคลายมากขึ้นอีก จึงต้องมีชีวิตตามปกติธรรมดา แต่อาศัยการฟัง เพื่อจะให้น้อมระลึกถึงสภาพธรรมนั้นถูกต้องตามความเป็นจริง

อย่างผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เจริญเป็นปกติในชีวิตประจำวัน มีความผูกพันในบิดามารดา ในญาติสาโลหิตใหม่ ตามปกติธรรมดาใหม่ ไม่ว่าจะบิดา มารดา เป็นบุตร ธิดา เป็นญาติสาโลหิต ความผูกพันก็ต้องมี แต่ว่าผู้นั้นเป็นผู้กำลังเจริญสติเป็นผู้ที่ควรจะมีสติระลึกสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตน เพราะอาศัยเหตุปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้รับทุกข์เวทนาเพราะอาพาธ เพราะป่วยไข้ ความผูกพันนั้นหมดไปไหม ไม่หมดใช่ไหม ก็เหมือนปกติธรรมดา บางท่านเวลาที่เจ็บหนักก็ผูกพันในบิดามารดา ในบุตรธิดามาก ไม่ต้องการที่จะพลัดพรากจากไปเลย ความเยื่อใยเป็นนามเป็นรูปที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น อุบาสกผู้มีปัญญาจึงควรปลอบอุบาสกผู้มีปัญญาที่ป่วยว่า มีความห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ ถ้าเขากล่าวว่ายังห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ฟังกล่าวกะเขาว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจะกระทำความห่วงใยในมารดาบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน

บางที่ผู้ป่วยก็อาจจะห่วงมารดาบิดามาก แต่ถึงจะห่วงหรือไม่ห่วงก็ต้องตายแน่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น อย่างไรก็ตามก็ต้องตายแน่ ๆ แล้ว ห่วงดีหรือไม่ห่วงดี ห่วงก็ต้องตาย ไม่ห่วงก็ต้องตาย ไม่ว่าจะบิดา มารดา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่

เคยประสบพบเห็นกันมาในโลกที่ยังมีชีวิตอยู่นี้ ถึงคราวที่จะพลัดพราก ทุกสิ่งทุกอย่างที่กำลังปรากฏเหมือนกับความฝัน เพราะเหตุว่าบุคคลนั้นมีอะไรบางอย่างที่หลงเหลืออยู่ ไม่มีเลยสักอย่างเดียว รูปของบุคคลนั้นก็ไม่มีเหลืออยู่ นามที่จะปรากฏความเป็นบุคคลนั้นที่จะเหลืออยู่ก็ไม่มี ไม่มีเลย เพราะฉะนั้น สิ่งที่ผ่านมาแต่ละขณะเป็นอดีตที่เหมือนกับความจริง ๆ แต่ถ้าตราบไธยังไม่จากโลกนี้ไป ยังเห็นอยู่ ยังได้ยินอยู่ ก็เหมือนกับความจริง

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าเป็นบิดามารดาก็เหมือนความฝันเหมือนกัน ถ้าพลัดพรากจากไปแล้ว ไม่มีอีกแล้วที่จะได้เห็น จะได้พบ จะได้ประสบเป็นบิดามารดาอีกต่อไป ก็เป็นบิดามารดาในภพนี้ในชาตินี้ ต่อไปก็แล้วแต่ภพภูมิข้างหน้าของบุคคลนั้นว่า จะไปเป็นบุตรธิดาของผู้ใด ในภพภูมิใด ในชาติใด ชาติที่แล้วก็เป็นเหมือนกับความจริง ๆ ซึ่งอาจจะไม่รู้ อาจจะระลึกไม่ได้ อาจจะลืมหมด ไม่สามารถที่จะเกิดในภูมิที่ระลึกได้ แต่ภพภูมิใหม่ที่กำลังประสบที่กำลังพบที่กำลังเห็นอยู่ก็เป็นปัจจุบันอีก จนกว่าจะพลัดพรากจากภูมินั้นเมื่อไร ก็เป็นความฝันไปอีกภูมิหนึ่งเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจประโยชน์ของธรรม อย่างเวลาที่เจ็บไข้ได้ป่วยมาก ก็ควรที่จะได้มีผู้ปลอบหรือชวนให้ระลึกถึงความจริงว่า ถึงจะหวั่นหรือไม่หวั่นก็ต้องตาย

ถ้าเขากล่าวว่า ละความหวั่นใยในมารดาและบิดาแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ฟังตามเขาอย่างนี้ว่า

ยังมีความหวั่นใยในบุตร และภริยาอยู่หรือ

อาจจะละความหวั่นใยในมารดาบิดาผู้สูงอายุแล้ว แต่ก็ยังมีความหวั่นใยห่วงกังวลในบุตรและภริยาอยู่

ซึ่งถ้าเขากล่าวว่า ยังมีความหวั่นใยในบุตรและภริยาอยู่ ก็ฟังกล่าวกะเขาว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจะกระทำความหวั่นใยในบุตรและภริยาอยู่ ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจะไม่กระทำความหวั่นใยในบุตรและภริยาอยู่ ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวั่นใยในบุตรและภริยาของท่านเสียเถิด

ไม่ให้ห่วงใครทั้งนั้น ไม่ว่าจะปิตา บุตร ภริยาก็คงตาม ถึงคราวที่ควรจะได้รู้สภาพความจริง ก็ควรเจริญปัญญาให้รู้สภาพความจริง ดีกว่าจะเอาความห่วงใยความกังวล ความผูกพันนั้นมาเป็นเครื่องกัณหา คดีต่อไป ไม่ให้ไปสู่สุคติภูมิ เพราะถ้าเกิดความห่วงใยแล้ว ก็ไม่ได้ละความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน ไม่มีใครรู้แน่ว่าภพภูมิต่อไปจะเป็นภพไหนภูมิไหน แต่ถ้าผู้รู้จะละความเห็นผิด ไม่ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน ผู้รู้ก็จะไม่เกิดในอบายภูมิอีกต่อไป

ถ้าเขากล่าวว่า ละความห่วงใยในบุตรและภริยาแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ฟังตามเขาอย่างนี้ว่า

ยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ

รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปการในมนุษยภูมิ นำเพลิดเพลีนนำพอใจหรือเปล่า สิ่งทีพบเห็นในโลกนี้ดีนักหรือ หรือว่ายังมีที่ดีกว่านี้อีก เพราะฉะนั้น ผู้ที่กำลังจะจากโลกนี้ไปแล้ว ถ้าได้ทำบุญกุศลที่จะไปสู่สุคติภูมิ ซึ่งอาจจะไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้ เพราะเหตุว่าถ้าได้บำเพ็ญบุญไว้มาก ก็คงจะเกิดในภพภูมิที่ประณีตขึ้น

เพราะฉะนั้น ถ้าเขากล่าวว่า ยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่ ก็ฟังกล่าวกับเขาอย่างนี้ว่า

กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่ากามอันเป็นของมนุษย์ จงพราภจितออก จากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชเกิด

เป็นเรื่องของคนที่ยังไม่หมดกิเลส ยังคงต้องการสิ่งที่ดีกว่าอยู่เรื่อย ๆ ไป ถ้าจะจากโลกนี้ไปแล้ว ก็หวังถึงกาม รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปการที่ประณีตยิ่งกว่าโลกนี้ เช่น ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ทำไม่ถึงให้คลายการที่จะยึด พอใจในกามของมนุษย์ แล้วก็ไปน้อมคิดถึงในชั้นจาตุมหาราช ก็เพื่อไม่ให้เกิดความเสียดายอาลัยอาวรณ์นั่นเอง เพราะเหตุว่ามนุษย์ก็ยังคงชอบสิ่งของในมนุษย์ ไม่ว่าจะปิตา บุตร ภริยา นาม รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปการ ยังอาลัยอาวรณ์ ยังหวงแหน ยังปรารถนา ยังต้องการอยู่ ยังไม่ยอมที่จะพลัดพรากจากไปง่าย ๆ แต่ถ้าถึงคราวที่จะพลัดพราก ที่จะไม่ให้อาลัย

อวรณ์ ก็ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น คือ อย่าคิดถึงกามในมนุษยโลกเลย กามอื่นที่ประณีตกว่านั้นมี เช่น ในชั้นจาตุมหาราชเป็นต้น

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว น้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังประณีตกว่าพวกเทพชั้นจาตุมหาราช ฯลฯ แล้วก็ต่อไปเป็นลำดับ คือ พวกเทพชั้นยามายังดีกว่าประณีตกว่าพวกเทพชั้นดาวดึงส์ พวกเทพชั้นดุสิต ยังดีกว่าประณีตกว่าพวกเทพชั้นยามา พวกเทพชั้นนิมมานรดี ยังดีกว่าประณีตกว่าพวกเทพชั้นดุสิต พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ยังดีกว่าประณีตกว่าพวกเทพชั้นนิมมานรดี พรหมโลกยังดีกว่าประณีตกว่าพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

ถ้าเขากล่าวว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว น้อมไปในพรหมโลกแล้ว อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสังกายะของท่านจงปราศจितออกจากพรหมโลก แล้วนำจิตเข้าไปในความดับสังกายะเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำจิตเข้าไปในความดับสังกายะแล้ว

ดูกร มหาบพิตร อาตมาภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกัน ของอุบาสกผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้ง ๑๐๐ ปี คือ พ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน

เสียดายไหมถ้าจะต้องจากโลกนี้ ยังเสียดาย เพราะฉะนั้น ถ้าป่วยหนัก ก็คงจะต้องอาศัยพระสูตรนี้ คือ คิลานสูตร แต่ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานอยู่เนือง ๆ สูตรนี้ก็ไม่มีประโยชน์เหมือนกัน เพราะยังไม่ประจักษ์ในสภาพธรรมจนกระทั่งไม่หวั่นไหวในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์

๓. สงสัยเรื่องบรรดาเทพแต่ละชั้น เช่น จาตุมหาราช ดาวดึงส์ ยามา ดุสิตว่า ไม่มีจริง มีหนทางที่จะหายสงสัยได้ไหม เพราะในโลกนี้วุ่นวายมากเหลือเกิน มีโรคภัยไข้เจ็บ ต้องทำมาหากิน จะปฏิบัติธรรมก็ไม่สนิทสนม ไม่สะดวก ทำบุญทุก

ครั้ง ทาน ศีล ภาวนาก็ดี ตั้งใจขอให้ไปเกิดชั้นดาวดึงส์ เพราะมีศาลาสุธรรมสภา สำหรับศึกษาธรรมชั้นสูง เพราะตัดความกังวลเรื่องทำมาหากิน มีของทิพย์ ตัดเรื่องโรคภัยต่าง ๆ ไม่มีคนพาลสะกดกต่อการปฏิบัติธรรม คิดอย่างนี้จะสมควรไหม

ส. คิดดี ผลดีแน่ แต่เหตุต้องดีด้วย คือ หวังผลที่ดี หวังว่าเมื่อจากโลกนี้ไปแล้วซึ่งแสนจะยุ่ง โลกนี้ยุ่งมาก ขอให้ได้ไปสู่ดาวดึงส์เทวโลก ความคิดอย่างนี้จะดีไหม เป็นผลที่ดี แต่การที่จะได้รับผลที่ดีอย่างนี้ ก็ต้องมีเหตุที่ดีด้วย

เพราะฉะนั้น เหตุนี้สำคัญมาก ทุกท่านจะหวังผลอะไรก็ได้ในชีวิต แต่ก็ควรที่จะได้ทราบด้วยว่า ผลที่ดีอย่างที่ว่านั้นจะเกิดขึ้นได้เพราะเหตุอย่างไร ถ้ายังคงหวังผลที่ดีเสมอ ไม่มีใครหวังผลที่ไม่ดีเลย แต่เหตุไม่ดีก็ไม่สมควรความหวัง คือ จะต้องเข้าใจเหตุผลด้วย

จากสูตรนี้คงจะเห็นได้ว่า แม้ผู้ที่เป็นใช้หนักก็เจริญสติปัฏฐานได้ ละสักกายะได้ แต่การที่จะละได้นั้น ไม่ใช่ว่านึกละ พอได้ฟังก็นึกละสักกายะ ชั้น ๕ ไม่ยึดมั่น ไม่ถือมั่น ไม่ใช่ตัวตนแล้ว ไม่เป็นไปอย่างที่เคยคิดเลย เพราะการที่จะละได้จริง ๆ นั้น ต้องอาศัยเหตุ คือ การเจริญปัญญาที่เกิดพร้อมกับสติ ระลึกรู้ลักษณะของชั้น ๕ ที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เนือง ๆ บ่อย ๆ จนกว่าปัญญานั้นจะเจริญคมกล้า รู้ชัด แล้วจึงจะละได้

มีอีกสูตรหนึ่งซึ่งเป็นสูตรที่ยาว แต่ที่มีความไพเราะสำหรับท่านที่สนใจจะได้ฟัง พระธรรมที่มีแสดงไว้ในพระไตรปิฎก

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ มัคคันทิยสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนเครื่องลาดอันลาดด้วยหญ้า ในโรงบูชาไฟของพราหมณ์ภารทวาชโคตร ใกล้นิคมของชาวกรุงอันชื่อว่า กัมมาสัมมะ ในกรุงรัฐตอนเข้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ยังกัมมาสัมมนิคม ภายหลังภัต เสด็จเข้าไปยังป่าแห่งหนึ่ง เพื่อประทับพักกลางวัน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง

มัคคันทิยปริพาชกเดินเที่ยวไปมาแก้มือๆ เข้าไปถึงโรงบูชาไฟของพราหมณ์ภารทวาชโคตร แล้วก็สนทนากันเรื่องเครื่องลาดหญ้าที่ปูไว้แล้วสำหรับพระผู้มีพระภาค

มาคันถยปริพาชกก็ถามว่าเครื่องลาดหญ้านี้เป็นของผู้ใด ซึ่งพราหมณ์ภารทวาชโคตร ก็กล่าวตอบว่า ปูลาดไว้สำหรับพระผู้มีพระภาค

๖๒

มาคันதியปริพาชก กล่าวกับภารทวาชพราหมณ์ว่า การที่ได้เห็นที่นอนของท่าน พระโคตม ผู้กำจัดความเจริญนั้น ชื่อว่าได้เห็นชั่ว

เป็นความคิดของมิจฉาทิฏฐิ ซึ่งภารทวาชพราหมณ์ก็ได้กล่าวว่า

กษัตริย์ที่เป็นบัณฑิต พราหมณ์ที่เป็นบัณฑิต คฤหบดีที่เป็นบัณฑิต สมณะที่เป็นบัณฑิต พวกนี้เลื่อมใสยิ่งนักต่อท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงแนะนำในธรรมที่มีเหตุอันบริสุทธิ์ ไม่มีโทษ

ตอนนี้ภารทวาชพราหมณ์กล่าวถึงธรรมที่เป็นเหตุ คือ พระผู้มีพระภาคนั้นมิได้ทรงแสดงแต่ผล แต่ว่าทรงแสดงธรรมที่มีเหตุอันบริสุทธิ์ ไม่มีโทษ

ในพระสูตร การสนทนาระหว่าง ๒ ท่านมีมากกว่านี้

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับคำสนทนาของพราหมณ์ภารทวาชโคตรกับมาคันதியปริพาชก ด้วยทิพยโสตอันบริสุทธิ์ ตอนเย็นเสด็จออกจากที่เรือน เสด็จเข้าไปยังโรงบูชาไฟของพราหมณ์ภารทวาชโคตร แล้วก็ตรัสกับภารทวาชพราหมณ์ถึงข้อความที่สนทนากับมาคันதியปริพาชก ซึ่งทำให้พราหมณ์ภารทวาชโคตรอัศจรรย์ใจมาก ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบการสนทนาทุกคำระหว่างตนกับมาคันதியปริพาชก

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคก็ตรัสกับมาคันதியปริพาชก มีข้อความที่มาคันதியปริพาชกกล่าวว่า

พระสมณโคตมเป็นผู้กำจัดความเจริญนั้น เพราะนัยน์ตามีรูปเป็นที่มาয়ินดี หูมีเสียงเป็นที่มาয়ินดี จมูกมีกลิ่นเป็นที่มาয়ินดี ลิ้นมีรสเป็นที่มาয়ินดี กายมีไผฏฐัพพะเป็นที่มาয়ินดี ใจมีธัมมารมณ์เป็นที่มาয়ินดี ใจนั้น ตถาคตทราบมาแล้ว คู้มครองแล้ว รักษาแล้ว สำรวมแล้ว

อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงธรรม เพื่อสำรวมใจนั้น

เพราะฉะนั้น ที่มาคณติยปริพาชกกล่าวว่า พระสมณโคตมเป็นผู้กำจัดความเจริญนั้น หมายถึงเอาความชื่อนี้ใช่ไหม

คือ สำหรับปุถุชนทั่ว ๆ ไปคิดว่า ย่อมเจริญเมื่อได้รูปที่พอใจสำหรับตา เสียงที่พอใจสำหรับหู กลิ่นต่าง ๆ ที่พอใจสำหรับจมูก รสต่าง ๆ ที่พอใจสำหรับลิ้น โผฏฐัพพารมณ์ต่าง ๆ ที่พอใจสำหรับกาย อัมมารมณ์ต่าง ๆ ที่พอใจสำหรับใจ นี่เป็นสิ่งที่สามัญปุถุชนเข้าใจว่า เมื่อได้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นความเจริญ

เพราะฉะนั้น ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมกำจัดความเจริญ คือไม่ให้ติด ไม่ให้พอใจยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ ความเห็นของมาคณติยปริพาชกคิดว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้กำจัดความเจริญ

ซึ่งมาคณติยปริพาชกก็กราบทูลรับว่า เป็นเช่นนั้น เพราะคำเช่นนั้นลงกันอยู่ในสูตรของตน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มาคณติยปริพาชกจะว่าอะไรแก่ผู้ที่เคยได้รับบำเรอด้วย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ ที่สัตว์ทั้งหลายปรารถนา แต่ภายหลังต่อมา ก็รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องออกไปแห่งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ทั้งหลายตามความเป็นจริง ละตัณหาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ทั้งหลาย บรรเทาความเร่าร้อน ที่เกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ เป็นผู้ปราศจากความกระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่

หมายความว่า บุคคลใดก็ตามที่เคยได้รับบำเรอด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์มาแล้ว แต่ภายหลังต่อมาผู้นั้นรู้ชัดในคุณ ในโทษ ในความเกิด ในความดับของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ ในอุปาย คือ วิธีที่จะปฏิบัติ เพื่อที่จะให้พ้นจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์

ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามมาคณติยปริพาชกอย่างนี้ว่า ถ้าบุคคลนั้นเป็นอย่างนั้น มาคณติยปริพาชกจะว่าอะไรแก่บุคคลผู้นั้น ซึ่งมาคณติยปริพาชกก็กราบทูลว่า ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าไม่ฟังว่าอะไร

พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าให้มาคณตียบริพาชกฟัง ถึงสมัยเมื่อก่อนที่พระองค์ทรงเป็นคฤหัสถ์ เป็นผู้ครองเรือน ได้รับบำเรอด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประวติ และสมัยต่อมาพระองค์ทรงรู้ความเกิด ความดับ คุณ โโทษ และอุปายเครื่องออกไปแห่งกามทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในกาม บรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดเพราะปรารถนากาม เป็นผู้ปราศจากความกระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่ เมื่อเห็นหมู่สัตว์อื่นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามเผาอยู่ เสพกามอยู่ พระองค์ย่อมไม่ทรงทะเยอทะยานต่อสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในกามนั้น ชื่อนั้นเพราะพระองค์ทรงยินดีดีด้วยความยินดีที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรมอยู่ จึงไม่ทะเยอทะยานต่อธรรมอันเลว ไม่ยินดีในธรรมอันเลวนั้น

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า เปรียบเหมือนคนที่เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ประพฤติกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต เมื่อตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัปสรแวดล้อมในนันทวัน เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ในดาวดึงส์เทวโลก เช่นนี้แล้วจะพึงทะเยอทะยานต่อคฤหบดี ต่อบุตรคฤหบดี หรือต่อกามคุณ ๕ ของมนุษย์ ใครที่จะเวียนมาเพราะต้องการกามของมนุษย์บ้างไหม

หมายความว่าผู้ที่บำเพ็ญบุญกุศล มีกายสุจริต มีวาจาสุจริต มีมโนสุจริต เมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็ไปบันเทิงเพียบพร้อมด้วยกามคุณของดาวดึงส์เทวโลก จะมีความทะเยอทะยานอยากกลับมาโลกมนุษย์นี้อีกไหม อยู่ถึงสวนนันทวันที่เพียบพร้อมด้วยกามคุณที่เป็นทิพย์ ก็ย่อมไม่ปรารถนาที่จะเวียนกลับมาหากามในมนุษย์โลกอีก

มาคณตียบริพาชกราบทูลว่า ไม่เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกามอันเป็นทิพย์น่าไฉนยิ่งกว่า และประณีตกว่ากามของมนุษย์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระองค์ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน เมื่อยังครองเรือนในกาลก่อนก็เพียบพร้อมบำเรอด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สมัยต่อมาทรงรู้ความเกิด ความดับ คุณ โโทษ และอุปายความเป็นเครื่องออกไปแห่งกามทั้งหลายตาม

ความเป็นจริง แล้วละค้นหาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จึงไม่ทะเยอทะยาน ต่อธรรมอันเลว ไม่ยินดีในธรรมอันเลวนั้นเลย

เพื่อทรงอนุเคราะห์ พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงอุปมาต่อไปว่า เปรียบเหมือนบุรุษโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล เกาปากแผล ย่างกายให้ร้อนด้วยหลุมถ่านเพลิง มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต หามหอยุชฌาณการผ่าตัดรักษาให้หาย บุรุษนั้นเห็นบุรุษโรคเรื้อนคนอื่นมีตัวเป็นแผล เกาปากแผล ย่างกายให้ร้อนด้วยหลุมถ่านเพลิง บุรุษนั้นพึงทะเยอทะยานต่อบุรุษโรคเรื้อนคนโน้น ต่อหลุมถ่านเพลิง ต่อการกลับเสพยา บ้างไหม

เคยเป็นโรคที่จะต้องมีแผลและต้องเกา ต้องย่างกายด้วยหลุมถ่านเพลิง แต่ว่า มีหมอที่ชำนาญในการผ่าตัดรักษาให้หาย เมื่อหายแล้วยังทะเยอทะยานใครที่จะไป เกาปากแผล ไปย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิง เหมือนอย่างบุรุษโรคเรื้อนคนอื่น หรือคนโน้น บ้างไหม ในเมื่อตัวเองหายแล้ว

มาคณติยปริพาชกกราบทูลตอบว่า ไม่อย่างนั้น ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเมื่อยังมีโรค กิจที่ควรทำด้วยยากก็ต้องมี เมื่อไม่มีโรค กิจที่ควรทำด้วยยากก็ไม่มี

เพื่อทรงอนุเคราะห์ พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาต่อไปว่า

เมื่อบุรุษนั้นหายจากโรคเรื้อนแล้ว เป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข มีเสรีภาพ จะไปไหนได้ตามความพอใจ บุรุษมีกำลัง ๒ คน ช่วยกันจับบุรุษคนหนึ่งที่แขนคนละข้าง อดเข้าไปที่หลุมถ่านเพลิง บุรุษนั้นจะต้องดิ้นรนไขว่ไหม

คือ ตัวเองไม่ปรารถนาที่จะไปที่หลุมถ่านเพลิงแล้ว แต่ว่าถูกบุรุษอีก ๒ คนจับ แขนคนละข้างแล้วดึงไป ให้เข้าไปใกล้หลุมถ่านเพลิงนั้น บุรุษนั้นจะต้องดิ้นรนไขว่ไหม หลุมถ่านเพลิงไม่ได้มีประโยชน์ที่จะอนุเคราะห์อะไรอีกแล้ว

มาคณติยะกราบทูลว่า เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์

ตอนนี้ไฟเป็นทุกข์แล้วใช่ไหม ไม่อยากเข้าใกล้หลุมถ่านเพลิงแล้ว เพราะหายแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์แต่ในบัดนี้เท่านั้นหรือ แม้เมื่อก่อนไฟนั้นก็สัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ มีความร้อนมาก

คือ ไฟนั้นจะร้อนเป็นทุกข์แต่เฉพาะเดี๋ยวนี้เท่านั้นหรือ หรือแม้เมื่อก่อนไฟนั้นก็ร้อนและเป็นทุกข์เหมือนกัน

มาคณทิยะปริพาชกกราบทูลว่า

ไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์ ทั้งในบัดนี้ และแม้เมื่อก่อน แต่ว่าบุรุษโรคเรื้อนมีตัวเป็นแผล กลับสำคัญผิดในไฟ อันมีสัมผัสเป็นทุกข์นั้นว่าเป็นสุขไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า แม้กามทั้งหลายก็เหมือนกัน แม้ในอดีตกาล ก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ ถึงในอนาคตกาล กามทั้งหลายก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ มีความร่ำร้อนมาก แม้ในปัจจุบันเดี๋ยวนี้ กามทั้งหลายก็มีสัมผัสเป็นทุกข์มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก

สัตว์ที่ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกความร่ำร้อนเกิดขึ้น เพราะปรารภกามเผื่ออยู่ กลับได้ความสำคัญผิดในกาม อันมีสัมผัสเป็นทุกข์นั้นว่าเป็นสุข

เหมือนกันไหม ไฟกับกาม รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ เป็นทุกข์ไม่ใช่แต่เฉพาะในอดีต ในอดีตก็เคยคร่ำครวญเพราะกาม เคยปรารถนา เคยดิ้นรน เคยเป็นทุกข์อย่างมากเพราะกามาแล้ว ไม่ทราบว่ากี่ชาติ และชาติต่อ ๆ ไป กามก็ไม่เปลี่ยนแปลง คือ ยังคงเป็นทุกข์ เป็นความร่ำร้อนนั่นเอง และแม้ปัจจุบันนี้ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่นที่พอใจ กำลังลิ้มรสที่พอใจ กำลังได้รับโผฏฐัพพารมณ์ที่พอใจ ก็เป็นทุกข์เหมือนกัน ไม่ใช่เป็นทุกข์แต่เฉพาะอดีต ไม่ใช่เป็นทุกข์แต่เฉพาะอนาคต แม้ในปัจจุบันนี้ กามก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ แต่สัตว์ที่ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกความร่ำร้อนเกิดขึ้น เพราะปรารภกามเผื่ออยู่ กลับได้ความสำคัญผิดในกามอันมีสัมผัสเป็นทุกข์นั้นว่าเป็นสุข

พระผู้มีพระภาคยังทรงอนุเคราะห์ละเอียดยิ่งขึ้น โดยตรัสถามต่อไปว่า

พระราช หรือมหาอำมาตย์ของพระราชาก็ตาม ผู้เพียบพร้อมบำเรอตนด้วย
กามคุณ ๕ ยังละกามตัณหาไม่ได้ จะมีจิตสงบอยู่แล้ว หรือว่ากำลังสงบอยู่ หรือว่า
จักสงบอยู่นั้นได้ไหม

ไม่ว่าจะเป็นพระราช มหาอำมาตย์ผู้เพียบพร้อมบำเรอตนด้วยกามคุณ ๕ ถ้า
ยังละกามตัณหา คือ ความพอใจในกามไม่ได้แล้ว จะมีจิตสงบอยู่ หรือว่ากำลังสงบ
อยู่ หรือว่าจักสงบอยู่นั้นได้ไหม ไม่ได้ เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ที่ปรารถนา กาม ซึ่ง
มาคณฺธิยปริพาชกก็กราบทูลว่า

ข้อนี้ไม่มีเลย ท่านพระโคตม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงเปล่งพระอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลาย
อันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์ ๘ เป็นทางอันเกษม

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาคณฺธิยปริพาชกซึ่งยังคงมีความเห็นผิด
ในสูตรของตน ในความคิด ในความเชื่อของตน ก็ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม น้าอัศจรรย์นักร ไม่เคยมีมาแล้ว เพียงข้อที่ท่านพระโคตม
ตรัสดีแล้วนี้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง แม้
ข้าพเจ้าก็ได้ฟังข้อนี้มาต่อปริพาชกทั้งหลายแต่ก่อน ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ ผู้
กล่าวกันอยู่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ข้อนี้นั้นย่อม
สมกัน

มาคณฺธิยปริพาชกเป็นปริพาชกที่มีความเห็นผิด เห็นผิดในตอนแรกว่า การ
เห็นที่นอนของพระผู้มีพระภาคนั้นเป็นการเห็นที่ชั่ว แต่เมื่อได้ฟังพระพุทธภาษิตที่ว่า
ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง คำนั้นตรงกับที่มาคณฺธิย-
ปริพาชกได้ฟังมาจากปริพาชกผู้เป็นอาจารย์ ผู้เป็นปาจารย์

แสดงให้เห็นว่า ภาสิตทั้งหลายนั้นก็ได้อ้างสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ แล้วแต่ว่า ผู้กล่าวจะมีความเข้าใจในพยัญชนะ ในอรรถนั้นอย่างไร แม้แต่ในพยัญชนะที่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสถามมาคณทียปริพาชกว่า

ที่ได้ยินได้ฟังมาจากปริพาชกทั้งหลายก่อน ๆ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ ที่กล่าวกันอยู่ดังนี้ว่า ความไม่มีโรคนั้นเป็นไฉน นิพพานนั้นเป็นไฉน

ถ้าเป็นท่านผู้ฟังจะถามใหม่ว่า ความไม่มีโรคนั้นคืออะไร และนิพพานที่ว่าเป็นสุขนั้นคืออะไร พุดได้ ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง แต่ความไม่มีโรคหมายความว่าอะไร นิพพานที่เป็นสุขอย่างยิ่่งนั้นเป็นอย่างไร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาคณทียปริพาชกเอาฝ่ามือลูบตัวของตัวเองกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม ความไม่มีโรคนั้น คืออันนี้ นิพพานนั้น คืออันนี้ ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้า เดียวนี้เป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข อะไร ๆ มิได้เบียดเบียน ข้าพเจ้า

นี่คือนิพพานของมาคณทียปริพาชก พระผู้มีพระภาคตรัสอุปมาอนุเคราะห์ว่า

เหมือนคนตาบอดแต่กำเนิด ไม่เห็นรูปดำ ขาว สีเขียว เหลือง แดง ชมพู ไม่เห็นที่อันเสมอและไม่เสมอ ไม่เห็นดาว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ได้ฟังคนที่มีจักขุกล่าวว่า ฝ่าขาวผ่องงามไม่มีมลทิน สะอาดหนอ ดังนี้ ก็เที่ยวแสวงหาฝ่าขาว บุรุษคนหนึ่งเอาผ้าเทียมเปลือกเขม่า มาลูบบุรุษตาบอดแต่กำเนิดว่า ฝ่าผืนนี้ขาวผ่องไม่มีมลทิน สะอาด ดังนี้ เขาก็รับเอาผ้านั้นไว้ แล้วห่ม ดีใจ เปล่งวาจาแสดงความดีใจว่า ฝ่าผืนนี้ขาวผ่องงาม ไม่มีมลทิน สะอาด ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามมาคณทียปริพาชกว่า

บุรุษผู้นั้นรู้อยู่ เห็นอยู่ รับเอาผ้านั้นมาห่ม แล้วเปล่งวาจาด้วยความดีใจ หรือเปล่งวาจาด้วยเชื่อต่อบุคคลผู้มีจักขุเล่า

เพราะฉะนั้น การที่ได้รับฟังธรรมจากอาจารย์ จากป้าจารย์ แล้วไม่สอบถาม ถึงความหมายของพญฺชนะอรรถนั้น ก็ทำให้เข้าใจผิดได้ คือ ตัวเองมองไม่เห็นเลย แต่ต้องเชื่อผู้อื่นนั้น ซึ่งมาคณฺทียปริพาชก ก็กราบทูลว่า

บุรุษตาบอดแต่กำเนิดนั้นไม่รู้ไม่เห็นเลย รับเอาผ้าซึ่งเปื้อนเขม่านั้นมา แล้วก็ เปล่งวาจาด้วยความดีใจ ด้วยเชื่อต่อบุคคลผู้มีจักขุเท่านั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ปริพาชกอัญญเดียรถียกัณฺถนั้นเหมือนกัน ไม่มีจักขุ ไม่รู้ความไม่มีโรค ไม่เห็น พระนิพพาน ก็ยังกล่าวคาถานี้ได้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุข อย่างยิ่ง ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสกับมาคณฺทียปริพาชกว่า

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้ตรัสพระคาถาไว้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์ ๘ เป็นทางเกษม บัดนี้คาถานั้น เป็นคาถาของปุถุชนไปโดยลำดับ

พระผู้มีพระภาคตรัสกับมาคณฺทียปริพาชกว่า

กายนี้แลเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความ เจ็บไข้

มาคณฺทียปริพาชกกล่าวว่า ความไม่มีโรค คืออันนี้ นิพพาน คืออันนี้ ก็ เพราะไม่มีจักขุของพระอริยะ อันเป็นเครื่องรู้ความไม่มีโรค อันเป็นเครื่องเห็นนิพพาน

เป็นเรื่องละเอียดที่แสดงให้เห็นว่า คาถาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เป็นคาถาของปุถุชนไปโดยลำดับที่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุข อย่างยิ่ง

ถ้าไม่เคยประจักษ์นิพพาน แล้วก็กล่าวว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง จะรู้ชัดในความเป็นสุขอย่างยิ่งของนิพพานได้ไหม ก็ไม่ได้ รู้ได้แต่เฉพาะความไม่มีโรคตามธรรมดา แต่ที่ถูกต้องแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสกับมาคณตียปริพาชกว่า

กายนี้แลเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี

ไม่ได้นำความสุขที่แท้จริงมาให้เลย นำมาแต่ความทุกข์ ซึ่งเมื่อได้ฟังดังนี้ มาคณตียปริพาชกก็เลื่อมใส กราบพูลว่า

พระผู้มีพระภาคย่อมทรงสามารถเพื่อจะทรงได้แสดงธรรมแก่ตน โดยประการที่ให้ความรู้ความไม่มีโรค ให้เห็นนิพพานได้

ถึงแม้ว่ามาคณตียปริพาชกจะได้กล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคก็ยังตรัสให้มาคณตียปริพาชกได้เห็นความจริงอีกข้อหนึ่งว่า

หมอช้านาญรักษาตา แต่ตาไม่หาย หมอก็ลำบากเปล่า ๆ ฉันทใด พระผู้มีพระภาค ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ฟังแสดงธรรมแก่มาคณตียปริพาชก แต่มาคณตียปริพาชกก็ฟังรู้ความไม่มีโรคไม่ได้ ฟังเห็นนิพพานไม่ได้ ฉันทนั้นฟังเป็นความเหน็ดเหนื่อย เป็นความลำบากแก่พระองค์ เพราะพระองค์มีสัพพัญญุตญาณรู้ว่า ขณะนั้นมาคณตียปริพาชกยังไม่มีจักขุที่จะเห็นความไม่มีโรคตามความเป็นจริง เพียงแต่มีความเลื่อมใสเกิดขึ้นเท่านั้น

๖๓

พระผู้มีพระภาคตรัสกับมาคัณทียปริพาชกต่อไปว่า

แต่ถ้าหมอผู้ชำนาญการผ่าตัดนั้น ทำยาถอนให้อาเจียน ยาถ่ายให้ลง ยาหยอด ยาหยอดซ้ำ ยานัตถ์ เขาอาศัยยานั้นแล้ว มองเห็น เขาย่อมละความรักในผ้า เทียมเปื้อนเขมานั้นได้ พร้อมกับตาเห็นฉันใด พระผู้มีพระภาคก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้า ทรงแสดงธรรมแก่มาคัณทียแล้ว มาคัณทียปริพาชกพึงรู้ความไม่มีโรค พึงเห็น นิพพานได้ ก็จะละความกำหนดพอใจในอุปาทานชั้น ๕ ได้

อนึ่ง พึงมีความดำริอย่างนี้ว่า เราถูกจิตนี้ล่อลวงให้หลงมานานแล้วหนอ เรา เมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่รูปเท่านั้น เราเมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่เวทนาเท่านั้น เราเมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่สัญญาเท่านั้น เราเมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่สังขารเท่านั้น เราเมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่วิญญาณเท่านั้น

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีแก่เรา เพราะภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

เพียงแต่การแสดงธรรมกับมาคัณทียปริพาชกในขณะนั้นไม่พอ เหมือนกับหมอ ถึงแม้ว่าจะมีความชำนาญ แต่ว่าผู้นั้นไม่หาย ก็เป็นความลำบากแก่หมอ แต่ถ้าหมอนั้น ทำยาถอนให้อาเจียน ยาถ่ายให้ลง ยาหยอด ยาหยอดซ้ำ ยานัตถ์ เขาอาศัยยานั้นแล้ว มองเห็น

เพราะฉะนั้น การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น อุปการะมากแก่ผู้ที่ไม่ใช่ อุกคมวิัตถุญญ มิใช่วิปัสสนาจิตตังญ ซึ่งตอนสุดท้ายมาคัณทียปริพาชกก็ได้ประกาศความ เลื่อมใสที่ตนไม่เป็นคนบอดลุกขึ้นจากอาสนะนี้ได้ คือ จากความเห็นผิดในสูตรของตน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มาคัณทียะ ถ้าเช่นนั้นท่านควรคบสัตบุรุษ เพราะเมื่อใดท่านคบสัตบุรุษ เมื่อนั้นท่านจักได้ฟังธรรมของสัตบุรุษ เมื่อท่านได้ฟังธรรมของสัตบุรุษ ท่านจักปฏิบัติ ธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อท่านปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ท่านจะรู้เอง เห็นเองว่าโรค ไข้ ลูกศร คืออันนี้ โรค ไข้ ลูกศรจะดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เพราะอุปาทานของเรา นั้นดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็ดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ย่อมมี ด้วย ประการดังนี้

ภายหลังมาคัณทียปริพาชกก็ได้บรรพชาอุปสมบท แล้วได้เป็นพระอรหันต์รูป หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายที่ละความเห็นผิดโดยอาศัยพระธรรมเทศนาและการ ที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ด้วยคำอุปมาอย่างละเอียด

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ทุกข์ไม่ใช่มีแต่เฉพาะโรค หรือ อาพาธ โทมนัสทนไหว ไหม เสร้าโศกเสียใจเหลือเกิน ซึ่งบางคนทุกข์กายทนได้ แต่ทุกข์ใจทนไม่ได้

ความทุกข์ไม่ใช่มีแต่เฉพาะอาพาธ ไม่ใช่มีแต่เฉพาะโรคภัย ทุกอย่างจะเป็น ความโศกหรือว่าความคับแค้นใจต่าง ๆ ก็เป็นโรคทั้งสิ้น ซึ่งจะต้องละได้ด้วยปัญญาที่ เห็นสภาพธรรมต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

ข้อความที่ว่า กายนี้แลเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความ ลำบาก เป็นความเจ็บไข้ ไม่ได้หมายเฉพาะแต่ว่า ร่างกายนี้เป็นที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เท่านั้น แต่กล่าวถึงความจริงที่ลึกซึ้งอีกหลายประการ เพราะถ้าจะพูดถึงความทุกข์ ไม่ใช่แต่เฉพาะโรคภัยเท่านั้นที่เป็นทุกข์ ความโศกความโทมนัสก็เป็นทุกข์ ถ้าไม่มีกาย จะมีความโศกมีความโทมนัสได้ไหม ไม่มีบ่อเกิด ไม่มีที่เกิดของความทุกข์ ไม่มีที่เกิด ของความโทมนัส แต่เพราะมีกายซึ่งนอกจากกายจะเป็นบ่อเกิดของโรคต่าง ๆ เป็นที่ เกิดของโรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น แล้วก็มีโรคนานาประการ แล้วยังเป็นที่เกิดของ ความทุกข์ ความโทมนัส นานาประการด้วย

ถ้าไม่มีกาย ก็ไม่มีความเสียใจ ไม่มีความทุกข์แน่ แต่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น ถ้าไม่มีกาย การเห็นมีไหม การได้ยินมีไหม การได้กลิ่นมีไหม การรู้รสต่าง ๆ มีไหม

การที่จะรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็งต่าง ๆ มีไหม ก็ไม่มี แต่เมื่อมีการเห็น สีก็ปรากฏ ทั้งเห็นและสี ไม่เที่ยง เป็นทุกข์

เพราะฉะนั้น กายเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี นำความทุกข์มาให้ เพราะการเห็น ถ้าเห็นสิ่งที่ชอบที่พอใจ ก็เพลิดเพลินไประยะหนึ่ง ชั่วครั้งชั่วคราว แต่ว่ายังเพลินยิ่งชอบมากเท่าไร ก็ย่อมนำความทุกข์มาให้เท่านั้น เพราะฉะนั้น กายไม่ใช่ที่เกิดเฉพาะโรคภัยไข้เจ็บ แต่เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี นำมาซึ่งความทุกข์ ความทรมาน เป็นที่เกิดของนามและรูป การเห็น ทุกคนก็คงจะพอใจที่ได้เห็น แต่ถ้ารู้ความจริงว่า การเห็นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่มีจักขุปสาท การเห็นก็เกิดไม่ได้ และเมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนเลย หู ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดการได้ยิน ถ้าไม่มีหูก็ไม่ได้ยิน และเมื่อได้ยินแล้วถึงจะชอบ อยากจะได้ยินสักเท่าไร การได้ยินนั้นก็ไม่เที่ยง

เพราะฉะนั้น ทุกอย่างก็เป็นดังโรค ซึ่งผู้ที่ไม่รู้ความจริงก็จะคิดว่า กายนั้นก็ เป็นแต่เพียงที่เกิดของโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าขณะใดที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ขณะนั้นก็สุข เป็นนิพพาน แต่พระผู้มีพระภาคตรัสกับมาคณตियปริพาชกว่า

ที่มาคณตียกล่าวว่า ความไม่มีโรคคืออันนี้ นิพพานคืออันนี้ ก็เพราะไม่มีจักขุ ของพระอริยะอันเป็นเครื่องรู้ความไม่มีโรค อันเป็นเครื่องเห็นนิพพาน

ถ้ายังมีกิเลสอยู่ตราบใด กิเลสนั้นเป็นโรค ซึ่งเป็นโรคที่มีอันตรายมาก เพราะเหตุว่าถ้ายังมีกิเลสเป็นเชื้ออยู่ตราบใด ก็จะไม่มีการสิ้นสุดโรค

อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต คิลานสูตร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ

ประเภทที่ ๑ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนาที่สบาย หรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบาย หรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปฐากที่สมควร หรือไม่ได้ก็ตาม ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย

ประเภทที่ ๒ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบาย หรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบาย หรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปัฏฐากที่สมควร หรือไม่ได้ก็ตาม ย่อมหายจากอาพาธนั้นได้

ประเภทที่ ๓ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบาย จึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้เภสัชที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย ได้อุปัฏฐากที่สมควร จึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนไข้ ๓ จำพวกนี้ เพราะอาศัยคนไข้ผู้ที่ได้โภชนะที่สบาย ได้เภสัชที่สบาย ได้อุปัฏฐากที่สมควร จึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย นี่เราจึงอนุญาตคิลานภัตร อนุญาตคิลานเภสัช อนุญาตคิลานอุปัฏฐากไว้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยคนไข้เช่นนี้ ถึงคนไข้อื่นก็ควรได้รับการบำรุง ดูกร ภิกษุทั้งหลายคนไข้ ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

นี่เป็นเหตุที่ทรงอนุญาตคิลานภัตร คิลานเภสัช คิลานอุปัฏฐาก เพราะเหตุว่าถ้าไม่ทรงอนุญาตไว้ ก็จะไม่หายจากอาพาธ ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนั้น มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนั้น เป็นไฉน

ประเภทที่ ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารคได้เลย

ประเภทที่ ๒ บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว หรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารค

ประเภทที่ ๓ บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารคได้ เมื่อไม่ได้เห็น ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบ ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารคได้ เมื่อไม่ได้ฟัง ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนั้น เพราะอาศัยบุคคลที่ได้เห็นพระตถาคต จึงยังลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารค เมื่อไม่ได้เห็น ย่อมไม่ได้ยังลงสู่ความเห็นชอบ ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว จึงยังลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมารค เมื่อไม่ได้ฟัง ย่อมไม่ได้ยังลงสู่ความเห็นชอบ นี้แล เราจึงอนุญาตการแสดงธรรมไว้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยบุคคลนี้ จึงควรแสดงธรรม แม้แก่บุคคลอื่น ๆ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในอยู่โลก

พอจะทราบได้ไหมว่า สำหรับท่านเองเป็นคนไข้ประเภทไหน ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมวินัยเลย จะยังลงสู่ความเห็นชอบได้ไหม หรือเพราะอาศัยการได้ฟังพระธรรมวินัยจึงได้ยังลงสู่ความเห็นชอบ เพราะมีบุคคลประเภทนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตการแสดงธรรม และถึงแม้บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่บุคคลนี้ ก็ควรที่จะได้รับฟังการแสดงธรรมด้วย เพราะเหตุว่าเป็นประโยชน์แม้กับบุคคลอื่น เช่นเดียวกับคนไข้ที่บางคน ถึงจะไม่ได้ยาที่สมควร ไม่ได้ผู้อุปัฏฐากที่สมควรก็หาย แต่ถึงอย่างนั้นก็ควรที่จะได้ยาที่สมควรด้วย ได้ผู้อุปัฏฐากที่สมควรด้วย ไม่ใช่ว่าได้หรือไม่ได้ก็หาย ก็เลยไม่ต้องอุปัฏฐาก ก็เลยไม่ต้องอนุเคราะห์

ขอกล่าวถึงเรื่องโรคอีก คือ โรคกายและโรคใจ ท่านที่มีโรคทางกายอาจจะไม่ประมาทแล้ว เพราะเหตุว่าเวลาที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่ทราบแน่ๆ จะมีอันเป็นไปต้องพลัดพรากจากโลกนี้แล้วหรือยัง ก็เกิดความไม่ประมาท เจริญสติพิจารณาธรรมได้ เพราะเหตุว่าเห็นภัยคือ โรค แต่ท่านที่ยังแข็งแรงดีก็ไม่ควรที่จะประมาทเหมือนกัน เพราะเหตุว่าถึงแม้ว่าท่านจะไม่มีโรคกาย แต่มีโรคใจมาก ก็เลสนี้มีมากทีเดียว ในวิภวภูติที่เนิ่นนาน ยาวนานมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ ถ้าทราบโดยยังไม่เจริญปัญญาเพื่อจะละคลายกิเลส ดับกิเลสให้หมดแล้ว กิเลสซึ่งเป็นโรคใจนี้ก็จะพอกพูนมากขึ้น ๆ ยากแก่การละยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจถูกต้องก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท

อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต จตุตถปัณณาสก์ อินทริยวรรคที่ ๑ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ โรคทางกาย ๑ โรคทางใจ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคด้วยโรคทางกาย ตลอดปี ๑ บ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรค แม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง มีปรากฏ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครู่หนึ่ง สัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก เว้นจากพระชินาสพ

จริงหรือไม่ วันหนึ่ง ๆ ได้ยิน ได้กลิ่น ไครทราบบ้างว่ามีโรคอะไร โลกะ เป็นโรคใหม่ โทสะ เป็นโรคใหม่ ที่เรากำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ความจริงจักขุวิญญาณซึ่งเกิดขึ้น เห็นสี เกิดขึ้นขณะเดียวแล้วก็ดับ แล้วจิตอื่นก็เกิดต่อ แต่ปรากฏเหมือนกับว่า เห็นอยู่ตลอดเวลา จักขุวิญญาณเกิดขณะเดียว ดับไป จิตอื่นเกิดขณะเดียว ดับไป โภกมุลจิตเกิด ๗ ขณะ หรือถ้าเป็นโทสมุลจิตก็เกิด ๗ ขณะ หรือถ้าเป็นโมหมุลจิตก็เกิด ๗ ขณะ เพราะฉะนั้น กำลังเห็นวันหนึ่ง ๆ ได้ยินวันหนึ่ง ๆ ได้กลิ่นวันหนึ่ง ๆ แล้วสติไม่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป โรคทางใจจะทับถมทวีคูณมากสักเท่าไรในภพหนึ่งชาติหนึ่ง เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครู่หนึ่ง สัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก เว้นจากพระชินาสพ

พระชินาสพ คือ พระอรหันต์ ซึ่งไม่มีโมหมุลจิต ไม่มีอกุศลจิตใด ๆ เกิด เพราะเหตุว่าท่านดับเชื้อของอกุศลแล้ว

โรคทางใจน่ากลัวไหม โดยมากกลัวโรคทางกาย แต่ที่โรคทางกายจะมีได้ ก็เพราะเหตุว่ายังมีกิเลสคือโรคทางใจ ถ้าดับกิเลสหมดแล้ว ไม่มีการเกิด ไม่มีนามไม่มีรูป จะมีโรคทางกายได้อย่างไร แต่โรคทางกายที่หวาดกลัวกันมาก เป็นห่วงวิตกกังวลทุกชั่วอน มूलเหตุมาจากโรคทางใจ ถ้าโรคทางใจ คือ กิเลสยังมีแล้ว โรคทางกายนั้น

ไม่หมด ก็จะมีภพมีชาติ มีการที่จะได้ประสบกับความทุกข์กายอยู่เรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะเห็นโทษเห็นภัยของโรคทางใจ

อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต จตุตถปัณณาสก์ อินทริยวรรคที่ ๑ นี้ มีข้อความต่อไปว่า ท่านพระสารีบุตรกล่าวธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อความนี้ว่า เราย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะไพบูลย์ ๑ ความเป็นผู้มีโทสะไพบูลย์ ๑ ความเป็นผู้มีโมหะไพบูลย์ ๑ และไม่มีปัญญาจักขุก้าวไปในฐานะและฐานะอันลึกซึ้ง ๑

พิจารณาได้ใช่ไหมว่า ท่านเป็นผู้ที่มีธรรม ๔ ประการในตนหรือไม่ ถ้ามีธรรม ๔ ประการในตนก็เป็นความเสื่อม ความเป็นผู้มีราคะ คือ โลภะ ความต้องการ ความปรารถนา รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอย่างไพบูลย์ อย่างมากทีเดียว ไม่เคยมีสติระลึกรู้สภาพของธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ก็ย่อมจะพลัดเพลนไป หรือเป็นผู้ที่มีโทสะความไม่แช่มชื่นความขัดเคืองไพบูลย์ หรือเป็นผู้ที่มีโมหะ ความไม่รู้ เหตุผล ไม่รู้วิธีหนทางที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อละ ราคะ โทสะ โมหะ

ไม่มีปัญญาจักขุก้าวไปในฐานะและฐานะอันลึกซึ้ง ๑ ฐานะและฐานะเป็นของที่ลึกซึ้ง สิ่งใดที่ควรแก่การพิจารณา หรือว่าไม่ควรที่จะพิจารณา เพราะเหตุว่าไม่ทำให้ปัญญารู้สภาพนั้นตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไปท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อความนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่เป็นความเสื่อม ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะเบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโทสะเบาบาง ๑

ความเป็นผู้มีโมหะเบาบาง ๑ และมีปัญญาจักชุก้าวไปในฐานะและฐานะอันลึกซึ่ง
๑

สำหรับท่านผู้ฟังที่สนใจในธรรมก็คงจะเป็นข้อปลอบใจได้ว่า ท่านเริ่มเป็นผู้มี
ราคะเบาบาง มีโทสะเบาบาง มีโมหะเบาบาง และถ้าพิจารณาธรรมด้วยความแยบ
คาย ก็เป็นผู้ที่มีปัญญาจักชุก้าวไปในฐานะและฐานะอันลึกซึ่ง ซึ่งถ้ามีธรรม ๔
ประการนี้แล้ว ไม่เป็นความเสื่อม

ถ้าไม่สนใจในธรรมเลย ไม่พิจารณาธรรมเลย ย่อมจะเป็นผู้ที่มีราคะไพญฺลย์
โทสะไพญฺลย์ โมหะไพญฺลย์ และไม่มีปัญญาในการที่จะรู้ฐานะและฐานะ

๖๔

เพื่อให้ได้เข้าใจชัดถึงความลึกซึ้งในฐานะ อฐานะ ขอกล่าวถึง **สังยุตตนิกาย**
นิทานวรรค กพารชัตติยวรรค ที่ ๔ ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร สารีบุตร อชิตมาณพได้กล่าวปัญหานี้ไว้ ในอชิตปัญหา ในปรายนวรรค
ว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทุกข์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว และบุคคลที่ยังเป็นเสขบุคคล
อยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์ผู้มีปัญญาอันข้าพเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรด
ตรัสบอกความประพฤติกของบุคคลทั้งสองพวกนั้นแก่ข้าพเจ้าดังนี้

พระผู้มีพระภาค ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกร สารีบุตร เธอจะพึงเห็นเนื้อความของคาถาที่กล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดาร
ได้อย่างไร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้วท่านพระสารีบุตรได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาค
จึงตรัสกับท่านพระสารีบุตรเป็นครั้งที่ ๒ แม้ในครั้งที่ ๒ ท่านพระสารีบุตรก็ได้นิ่งอยู่
แม้ในครั้งที่ ๓ ท่านพระสารีบุตรก็ยังนิ่งอยู่

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระสารีบุตรที่ว่า บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรม
แล้ว และบุคคลที่ยังเป็นเสขบุคคลอยู่ บุคคลที่ตรัสรู้ธรรมแล้วนั้นหมายถึงเฉพาะพระ
อรหันต์พวกเดียว และบุคคลที่ยังเป็นพระเสขบุคคลอยู่ก็หมายถึงพระโสดาบัน พระ
สกทาคามี และพระอนาคามี

ซึ่งอชิตมาณพได้กราบทูลถามว่า ขอได้โปรดตรัสบอกความประพฤติกของบุคคล
ทั้งสองพวกนั้นแก่ข้าพเจ้า ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้
นิ่งอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคตรัสถึง ๓ ครั้ง ท่านพระสารีบุตรก็ยังนิ่งอยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร สารีบุตร เธอเห็นใหม่ว่า นี่คือ ขันธ์ปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว

ขณะนี้เมื่อไรเกิดแล้วบ้าง มากมาย ทางตาเกิดแล้ว ทางหูที่กำลังได้ยินก็เกิดแล้ว ถ้าไม่เกิด ปรากฏไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลหรือผู้เจริญหนทางปฏิบัติ เพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมจึงรู้สิ่งที่เกิดแล้ว พิจารณาสิ่งที่เกิดแล้ว ไม่ใช่ให้ไปพิจารณาสิ่งที่ยังไม่เกิด เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติธรรมดาที่สุด

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า นี่คือขันธ์ปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งขันธ์ปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ขันธ์ปัญจกนี้เกิดเพราะอาหารนั้น

หมายความว่า ต้องมีเหตุปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น เป็นการรู้นามรูปละเอียดขึ้นจึงจะละได้ ถ้าไม่รู้ละเอียดก็ละไม่ได้เหมือนกัน เพียงแต่รู้ว่าเป็นนามเป็นรูปเท่านั้นยังไม่ละ

ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งขันธ์ปัญจกที่เกิดขึ้นเพราะอาหาร ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา

ที่จะปรากฏให้เห็นว่าดับ ต้องพิจารณาตามปกติที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนี้จึงจะรู้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ตามปกติระดับเป็นธรรมดา เห็นที่ปรากฏแล้วในขณะนี้ก็ดับเป็นธรรมดา ได้ยินที่กำลังปรากฏเกิดแล้วก็ดับเป็นธรรมดา เป็นของธรรมดาจริง ๆ อริยสัจเป็นสิ่งที่ปรากฏตามปกติ แต่ปัญญารู้ชัดสิ่งที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ดับเป็นธรรมดา อย่าไปทำอะไร สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ไปทำให้เกิด ก็เป็นความต้องการที่จะไม่ให้รู้สภาพของสิ่งที่กำลังปรากฏขณะนี้ แล้วก็ดับไปในขณะนี้ เป็นธรรมดา

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลต่อไปว่า

ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับแห่งขันธปัญจก ซึ่งมีความดับเป็นธรรมดา พระพุทธเจ้าข้า บุคคลย่อมเป็นเสขะได้ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้

กิเลสเหนียวแน่นมากเหลือเกิน ถ้าท่านพิจารณาวิปัสสนาญาณเป็นลำดับขั้นก็จะทราบว่า เพียงการประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามและรูปนั้น เป็นอุทยัพพญาณ แต่ยังไม่ใช่นิพพิทาญาณ เห็นแล้วก็ยังไม่หน่าย เพราะฉะนั้น ก็พิจารณาปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ แห่งขันธปัญจกซึ่งมีความดับเป็นธรรมดา

แล้วท่านพระสารีบุตรก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปถึงข้อปฏิบัติอันจะทำให้ถึงความตรัสรู้ธรรมแล้ว ซึ่งหมายความว่าถึงพระอรหันต์

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า บุคคลได้ชื่อว่าตรัสรู้ธรรมเป็นไฉน บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า นี่คือขันธปัญจกที่เกิดแล้ว ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย เพราะความคลายกำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นซึ่งขันธปัญจกที่เกิดแล้ว

แล้วท่านพระสารีบุตรก็ได้กราบทูลว่า

บุคคลชื่อว่าได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล คำที่ อชิตมาณพกล่าวไว้ในอชิตปัญหา ในปรายนวรรคว่า

ข้าแต่ท่านผู้วิรูทกข์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว และบุคคลที่ยังเป็นเสขบุคคลอยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์ผู้มีปัญญาอันข้าพเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกความประพจน์ของบุคคลทั้งสองพวกนั้นแก่ข้าพเจ้า ดังนี้

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ทราบเนื้อความของคำที่กล่าวไว้โดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้แล

นี่คือข้อปฏิบัติของผู้ที่จะเป็นพระเสขบุคคลและเป็นพระอเสขบุคคล ต้องตรงต้องถูกกับเหตุผลตามความเป็นจริง

นี่เป็นเหตุที่ว่าเวลาที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดบรรลुธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกคามิ พระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ บุคคลอื่นไม่รู้เลยว่าในขณะใด เพราะไม่ติดปกติใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าขณะนี้มีการเห็น ยังไม่รู้ ก็ยังไม่เป็นพระอริยบุคคล และสำหรับท่านที่เจ็บไข้ ได้ป่วย ก็ควรที่จะฟังอีกสูตรหนึ่ง

อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต คิลานสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้เมือง เวสาลี ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปที่ ศาลาภิกษุใช้ ได้ทรงเห็นภิกษุรูปหนึ่งที่ทรมผลเป็นไข้ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาตบ แต่งไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทรมผลเป็นไข้ เธอเหล่านั้นพึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นาน เลย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่า ไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่า เป็นของปฏิภูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่า ไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑

ซึ่งโลกทั้งปวงก็ได้แก่ขันธ ๕

พิจารณาเห็นว่า ไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ มีมรณสัญญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทรมผลเป็นไข้ เธอเหล่านั้นพึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นาน เลย

การมีสติระลึกรู้เห็นว่าไม่งามในกาย หรือเห็นว่าเป็นปฏิภูลในอาหาร หรือเห็น ว่า สังขารหรือขันธ ๕ โลกทั้งปวงไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

มีมรณสัญญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ธรรมทั้ง ๕ นี้เป็นอุปการะ ที่เมื่อน้อมนำ หรือระลึกได้ ก็ย่อมทำให้อาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน

ขณะนี้มีการเห็น มีการได้ยิน มีสิ่งที่กำลังปรากฏ มีเสียงที่กำลังปรากฏ แล้วก็มี การคิดนึก มีความสุข ความทุกข์ มีเวทนาต่าง ๆ เป็นปกติ สติสามารถที่จะระลึกได้ รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ จะเป็นทางตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือใจก็ได้

แต่ผู้ที่เริ่มเจริญสติเคยสังเกตบ้างไหมว่า พอสติระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏ ต่อจากนั้นเป็นอะไร ถ้าเพิ่งเริ่มเจริญสติแล้ว ก็เป็นความสงสัย ไม่แน่ใจในลักษณะ ของสิ่งที่กำลังปรากฏว่า เป็นนามหรือว่าเป็นรูป หรือว่าสภาพของนามธรรมมีลักษณะ อย่างไร สภาพของรูปธรรมต่างกับนามธรรมอย่างไร นี่แน่นอนที่สุด เพราะเหตุว่าที่จะ ให้ปัญญาคมกล้ารู้ชัดในลักษณะที่ต่างกันของนามและรูปทางหนึ่งทางใด ในขณะที่สติ เพิ่งเริ่มเกิด เพิ่งเริ่มเจริญนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น ที่จะให้ปัญญาคม กล้ารู้ชัดในลักษณะที่ต่างกันของนามและรูปทางหนึ่งทางใดในขณะที่สติเพิ่งเริ่มเกิด เพิ่งเริ่มเจริญนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้น ผู้เจริญสติจะรู้สึกตัวว่า เมื่อระลึกถึงลักษณะของนามหรือรูปทาง ตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายหรือทางใจแล้ว ต่อจากนั้นเป็นความสงสัย สตินิดเดียว และต่อจากนั้นก็สงสัยแล้วว่า นี่อะไร นามหรือรูป แล้วรู้ชัดจริง ๆ ว่า เป็นสภาพที่รู้ทางตา กับสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นเพียงสีสัณฐานขณะที่ปรากฏชั่วขณะที่ตา เห็นเท่านั้น ซึ่งเมื่อสงสัยอย่างนี้แล้ว จะทำอะไรต่อไป นี่เป็นเรื่องที่เป็นปกติธรรมดา จริง ๆ

ถ. เราไม่รู้รูปเองหรือว่าเรารู้สภาพเอง หรือว่าเป็นเองกันแน่

สุ. ก็ตรงกับที่เรียนให้ทราบเมื่อสักครู่นี้ คือ พอมีสติรู้ลักษณะของสิ่งที่ ปรากฏ ก็เกิดสงสัยว่า ที่กำลังรู้นี้ รู้ลักษณะของนามหรือว่ารู้ลักษณะของรูป ผู้เจริญ ปัญญาจะต้องพิจารณา แล้วก็รู้ชัดขึ้นทีละเล็กทีละน้อยจนกว่าจะหมดความสงสัย เท่าที่ได้รับทราบท่านผู้ฟัง ไม่เหมือนกัน อย่างบางท่านก็บอกว่า มีสติเวลาเห็นบ่อย

กว่าทางอื่น บางท่านก็บอกว่ามีสติเวลานึกคิดบ่อยกว่าทางอื่น นี่ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเป็นอนัตตาของสติของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์ว่า จะต้องตั้งต้นที่ไหนเมื่อไร อย่างไร

ถ้าเข้าใจแล้ว รู้ลักษณะของสติ การระลึกได้ การระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ผู้เจริญสติก็ทราบได้เองว่า กำลังพิจารณานามหรือรูปทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ถึงแม้ว่าในตอนแรกอาจสงสัยว่า ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นนามหรือเป็นรูป

ลักษณะของความสงสัยนั้นเป็นนามหรือเป็นรูป ผู้เจริญสติต้องรู้ต่อไปอีก สิ่งทั้งหมดไปแล้วก็หมดไป แล้วสิ่งที่กำลังเป็นความสงสัย กำลังเป็นปัจจุบัน กำลังเป็นสิ่งที่ปรากฏในขณะนั้น ผู้เจริญสติก็รู้ ระลึกรู้ลักษณะของความสงสัยนั้นว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่เที่ยง แล้วก็มีนามอีกรูปอื่นปรากฏ

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า ขณะนี้กำลังสงสัยงุนงง ไม่เข้าใจเรื่องการคิดนึก ท่านบอกว่า เวลาคิดนึกเป็นอดีต เป็นอนาคต จะเป็นปัจจุบันได้อย่างไร คิดนึกที่เป็นอดีต คือ คิดนึกเมื่อวานนี้ เมื่อวานนี้ใครคิดนึกเรื่องอะไร ความคิดนึกเมื่อวานนี้เป็นอดีต แต่ความคิดนึกพຼ່ງนี้ที่จะเกิดขึ้น นั้นเป็นอนาคต แต่ถ้าขณะนี้ท่านผู้ใดกำลังคิดนึกเรื่องอะไร สภาพที่กำลังคิดนึกในขณะนี้ เป็นปัจจุบัน เพราะเหตุว่ากำลังคิดนึกเรื่องนั้น ๆ

ประการที่ ๙ **คณฺถปฺลิตฺโธ** ได้แก่ ความกังวลในการศึกษา สำหรับบางท่านก็เป็นปฺลิตฺโธ บางท่านก็ไม่เป็น เพราะเหตุว่าเมื่อมีชีวิตอยู่ แล้วรู้ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ก็ควรจะทำ อย่างการศึกษาเล่าเรียนเป็นประโยชน์แน่ ถ้าไม่ศึกษาไม่เล่าเรียนก็ไม่รู้ ไม่ฉลาด อาจจะใช้ใจด้วยความคิดความเข้าใจของตนเองซึ่งอาจผิดก็ได้ เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่ง ถึงแม้ว่าเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านก็ยังศึกษาพระธรรมวินัย

เพราะฉะนั้น ก็ควรพิจารณาว่า สำหรับการศึกษาศาสดายธรรมนั้นเป็นคณฺถปฺลิตฺโธหรือไม่ ถ้าเป็น เป็นกับบุคคลบางท่าน ไม่เป็นกับบุคคลบางท่าน

ในวิสุทธิมรรค มีตัวอย่างว่า พระเถระท่านเป็นผู้ชำนาญในมัชฌิมนิกาย ท่านได้ไปสู่สำนักของท่านพระเทวเถระผู้อยู่ที่มัลลวิหาร และขอเรียนการประพฤติปฏิบัติธรรม พระเถระก็สอบถามท่านว่า ในการศึกษาปริยัติของท่านนั้นเป็นอย่างไรบ้าง

ซึ่งพระเถระผู้ชำนาญมัชฌิมนิกายก็ตอบว่า ท่านชำนาญในมัชฌิมนิกาย พระเทวเถระก็กล่าวว่า มัชฌิมนิกายนั้นรักษายาก เพราะเหตุว่าเมื่อสาธยายมูลปณาสกั มัชฌิมปณาสกัก็ต่อเข้ามาเรื่อย ๆ เมื่อสาธยายมัชฌิมปณาสกั ปณาสกัอื่น ๆ ก็เข้ามา หรือว่าต่อไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น ก็จะเป็นเครื่องขัดขวาง ไม่ทำให้กัมมัญฐานเจริญ

พระเถระผู้ชำนาญในมัชฌิมนิกายก็กล่าวว่า ท่านจะเพียรเจริญกัมมัญฐานจะไม่เหลียวแลการสาธยายอีกต่อไป แล้วท่านก็ไม่ได้สาธยายธรรมถึง ๑๙ ปี ปีที่ ๒๐ ท่านก็บรรลุพระอรหันต์ เมื่อภิกษุทั้งหลายมาเพื่อจะสาธยายธรรม ท่านก็กล่าวว่า ท่านไม่ได้เหลียวแลปริยัติถึง ๒๐ ปี แต่ว่าท่านมีการสั่งสมได้ทำไว้ในปริยัตินั้น เพราะฉะนั้น ท่านก็ให้ภิกษุเหล่านั้นสาธยายตั้งแต่ต้นจนจบ โดยที่ท่านไม่ได้มีความเคลือบแคลงสงสัยในพยัญชนะเลย

นี่เป็นตัวอย่างที่กล่าวถึงคณตปิโพนั่นเป็นสำหรับบางท่าน และไม่เป็นสำหรับบางท่าน

อีกตัวอย่างหนึ่งนั้น ในมหาวิหารมีพระเถระท่านหนึ่ง ชื่อ จุฬภายะ เป็นผู้ที่ทรงพระไตรปิฎก แต่ว่ายังไม่ได้เรียนอรรถกถา

สำหรับคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาคงจะทราบแล้วว่าแบ่งเป็นชั้น ๆ ที่เป็นพระบาลี ที่ได้ทรงแสดงรวบรวมไว้นั้นเป็นพระไตรปิฎก และมีข้อความที่อธิบายข้อความในพระไตรปิฎกนั้น เป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถา

พระเถระชื่อ จุฬภายะ ท่านเป็นผู้ชำนาญในพระไตรปิฎก แต่ว่าท่านยังไม่ได้เรียนอรรถกถา แล้วท่านก็ให้คนตีกลองป่าวร้องประกาศว่า ท่านจะบรรยายปิฎกทั้ง

๓ ในบริษัทที่ศึกษานิกายทั้ง ๕ นิกายทั้ง ๕ นั้นก็ได้แก่ นิกายของพระสูตร คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย

เมื่อพระอุปัชฌายะของท่านทราบ ท่านก็เห็นว่าพระจุฬายาเถระนั้นเป็นผู้ที่ทรงพระไตรปิฎกก็จริง แต่เมื่อไม่ได้ศึกษาอรรถกถา ท่านก็ไม่ทราบว่ามีความเข้าใจถูกต้องชัดเจนในพระไตรปิฎกนั้นมากน้อยเพียงไร

พระอุปัชฌายะของท่านก็ให้ท่านไปฟังธรรมที่สำนักของท่านพระธรรมรักขิตเถระ ซึ่งท่านพระธรรมรักขิตเถระก็กล่าวว่า

ธรรมดาภิษุย์่อมจะมาถามท่านเป็นครั้งคราว ในทีฆนิกายบ้าง ในมัชฌิมนิกายบ้าง ส่วนสูตรอื่น ๆ ที่เหลือนั้น ท่านไม่ได้ดูมาประมาณ ๓๐ ปีแล้ว แต่เอาอย่างนี้เถอะ ตอนกลางคืนให้ท่านจุฬายาเถระมาสาธยายให้ท่านฟัง แล้วตอนกลางวันท่านจะชี้แจงให้ทราบว่า ผิดถูกอย่างไร ท่านพระจุฬายาเถระก็กระทำอย่างนั้น ชาวบ้านก็ได้ทำปะรำใหญ่ที่ข้างประตูบริเวณ แล้วก็มาฟังธรรมกันทุกวัน

ท่านพระธรรมรักขิตเถระก็ได้เอาสูตรที่พระจุฬายาเถระท่องบ่นในตอนกลางคืนนั้น มาถามสอบในเวลากลางวัน และสังเกตเห็นว่า ท่านพระจุฬายาเถระนั้นมีปฏิภาณสูงกว่าท่านเอง เพราะฉะนั้น ท่านก็ได้เข้าไปนั่งบนเสื่อใกล้ ๆ พระจุฬายาเถระ แล้วก็ขอให้ท่านจุฬายาเถระสอนเรื่องการปฏิบัติธรรมแก่ท่าน ท่านพระจุฬายาเถระก็กล่าวว่า ตัวท่านเองนั้นมาฟังธรรมในสำนักของท่านพระธรรมรักขิตเถระมิใช่หรือ ท่านจะบอกสิ่งที่ท่านพระธรรมรักขิตเถระไม่รู้ได้อย่างไรได้ ซึ่งท่านพระธรรมรักขิตเถระก็ได้กล่าวว่า อันทางของบุคคลผู้ไปถึงแล้วนั้น เป็นอย่างหนึ่ง

ซึ่งหมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมและได้บรรลุผลแล้วนั้นย่อมจะชี้แจง บอกทางปฏิบัติได้ถูกต้องกว่าผู้ที่เพียงรู้ขั้นปริยัติเท่านั้น ที่ท่านพระธรรมรักขิตเถระกล่าวอย่างนั้น เพราะท่านได้เห็นปฏิภาณของท่านพระจุฬายาเถระ แล้วก็คงจะได้ทราบว่า ท่านพระจุฬายาเถระนั้นเป็นพระโสดาบันแล้ว

๖๕

ท่านพระจุฬารามณีย์เถระเมื่อได้แสดงทางปฏิบัติแก่ท่านพระธรรมรักขิตเถระแล้ว ท่านก็ได้กลับไปทีโลหะปราสาท ต่อมาท่านได้ทราบว่าคุณพระธรรมรักขิตเถระปรินิพพานแล้ว ท่านก็ได้กล่าวสรรเสริญท่านพระธรรมรักขิตเถระในท่ามกลางภิกษุทั้งหลายว่า

อรหัตมรรคสมควรแก่พระธรรมรักขิตเถระผู้เป็นอาจารย์ของท่าน อาจารย์ของท่านเป็นผู้ที่

คำว่า เป็นผู้ชื่อดี มีความหมายว่า เป็นผู้ไม่มีมายา ไม่มีสาไถย ไม่อวดดี เป็นอาชาไนยบุคคล จึงยอมนั่งบนเสื่อใกล้รั้วมณฑปเสนาสนะของตน และขอให้ศิษย์แสดงทางปฏิบัติแก่ท่าน

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า คันถะ การศึกษานั้นไม่เป็นปรีโพนแก่ภิกษุเห็นปานนี้ บางท่านคิดว่า การศึกษานั้นจะขัดขวางการเจริญสติปัฏฐาน แต่ความจริงเป็นการอุปการะให้เข้าใจการปฏิบัติถูกต้องขึ้น ถ้าเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานมากขึ้น สติก็เกิดได้บ่อยขึ้น เพราะฉะนั้น ท่านที่เริ่มเจริญสติคงจะสังเกตได้ว่า ความรู้ในขั้นต้นนั้นยังไม่ชัด สติยังไม่มาก บางครั้งก็ระลึกได้มาก บางครั้งก็ระลึกได้น้อย แต่เครื่องวัดคือเมื่อระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปแล้ว ปัญญาเพิ่มขึ้นแล้วหรือยัง การที่จะบรรลุมรรคธรรมได้นั้น ปัญญาจะต้องเพิ่มขึ้น มากขึ้น ชัดเจนขึ้น และผู้เจริญสติย่อมทราบได้ว่า ปัญญาเพิ่มมากขึ้น เพราะอาศัยการระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปเพียงชั่วขณะนิด ๆ หน่อย ๆ ที่สติระลึกได้

บางท่านก็เข้าใจว่ารู้แล้ว เพียงนิดหน่อยเท่านั้น ก็บอกว่า รู้แล้ว ๆ รู้แล้วก็ไม่เห็นมีอะไร แต่ความจริงยังไม่ใช่พระอรหันต์ ยังไม่ใช่แม้พระโสดาบันบุคคล เพราะฉะนั้น รู้แล้วยังไม่ได้ เพียงแต่รู้โดยการฟัง แล้วก็อาศัยสติระลึกทีละเล็กทีละน้อย แต่สภาพจริง ๆ ของนามและรูปที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในวันหนึ่ง ๆ นั้นมากที่ปัญญาจะต้องรู้ชัดเพิ่มขึ้นจนกว่าจะละคลายได้ อย่าเพิ่งคิดว่ารู้ชัด

อย่าเพิ่งคิดว่า การที่น้อมพิจารณาว่า สภาพนั้นไม่เที่ยง เกิดขึ้นนิดเดียวแล้วก็หมดไป นั่นจะเป็นลักษณะของปัญญาที่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามและรูปจริง ๆ เพราะเหตุว่าปัญญานั้นจะต้องเจริญมากขึ้น มากกว่านั้นมากทีเดียว เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาเป็นขั้น ๆ

ท่านศึกษาธรรม ท่านฟังธรรม เพื่อจุดประสงค์ คือ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่ขัดขวางการเจริญสติ แม้ในขณะที่ฟัง ก็ฟังเรื่องของของจริง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ถ้าฟังแล้วก็รู้ว่า สติสามารถ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ ในขณะที่นั้นก็ไม่มีอะไรกั้น สติอาจจะระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้แม้ในขณะที่ฟัง

การฟังเป็นการเตือนให้น้อมระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป ถ้าเผลอไป หลงลืมสติไป การฟังก็อาจจะทำให้สติระลึกขึ้นได้ แล้วพิจารณานามและรูปที่กำลังปรากฏตามปกติ ปัญญาที่รู้แจ้งอริยสัจนั้นไม่ใช่ปัญญาที่รู้อย่างอื่น เป็นปัญญาในขณะที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏของจริงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นั่นเอง

โดยมากท่านผู้ฟังคิดว่า การเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าการเจริญวิปัสสนานั้นต้องทำ แต่ความจริงเป็นการระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่เกิดปรากฏแล้วในขณะนี้ บางท่านอาจเข้าใจว่า การศึกษาปริยัติ คันถธุระ กับวิปัสสนาธุระนั้นเป็นคนละเรื่อง ไม่ต้องวืร้อ แล้วก็ไม่ต้องกลัวสติด้วย เมื่อสติระลึกขึ้นมาได้ในขณะใดแล้ว ปัญญา ก็พิจารณารู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏในขณะนั้น ไม่ใช่ที่ท่านที่ต้องการเจริญสติปัฏฐานไม่ฟังธรรมเลย อย่างนั้นไม่มีประโยชน์ เพราะเหตุว่าการฟังธรรมอุปการะมาก ให้ผู้ที่เจริญสติพิจารณารู้ลักษณะของนามและรูปได้ชัดขึ้น แล้วก็สามารถน้อมระลึกถึงสภาพความจริงของธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะที่ได้ฟังธรรม แล้วละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตนได้

ในพระไตรปิฎกนั้น บรรดาพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกาที่เจริญสติ แต่ว่าทั้ง ๆ ที่เจริญสติกันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าขาดการฟังธรรม ไม่สามารถน้อมระลึกถึงสิ่งที่จะทำให้ละคลายการติด การยึดถือนามรูปที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น การฟังธรรม จึงมีประโยชน์มากที่จะทำให้เมื่อถึงกาลที่สมควร อินทรีย์แก่กล้า การที่ได้ฟังธรรมก็ทำให้น้อมระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในลักษณะที่ทำให้เกิดการละคลายได้ในขณะนั้น

ขอกล่าวถึงตัวอย่างในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นว่า การศึกษา การฟังธรรมไม่กั้นการเจริญสติปัฏฐาน ไม่กั้นการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ทุติยวรรคที่ ๒ ดิग्ghมัตตาสสูตร ข้อ ๔๔๕ มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูป ทั้งหมดล้วนแต่เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือทรงผ้าไตรจีวรเป็นวัตร แต่ทั้งหมดล้วนยังเป็นผู้มีสังโยชน้อย

ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูปนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า ภิกษุชาวปาวาประมาณ ๓๐ รูป เหล่านี้ ทั้งหมดล้วนแต่เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือทรงผ้าไตรจีวรเป็นวัตร แต่ทั้งหมดล้วนยังเป็นผู้มีสังโยชน้อย ถ้ากระไร พระองค์พึงแสดงธรรม เพื่อให้ภิกษุเหล่านี้พ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ณ อาสนะนี้ทีเดียว

พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุเหล่านั้นถึงสังสาระที่กำหนดไม่ได้ว่า โลหิตที่หลั่งออกของพวกภิกษุผู้ที่ท่องเที่ยวไปมา ซึ่งถูกตัดศีรษะโดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ สิ่งไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า

ท่านทั้งหลายเหล่านั้นย่อมทราบธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า โลหิตที่หลังไหลออกซึ่งถูกตัดศีรษะโดยกาลนานนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทร ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสต่อไปถึงเมื่อครั้งที่ภิกษุทั้งหลายนั้นเกิดเป็นโค เกิดเป็น กระบือ เกิดเป็นแกะ เกิดเป็นแพะ เกิดเป็นเนื้อ เกิดเป็นสุกร เกิดเป็นไก่ แล้วเมื่อ ถูกจับตัดศีรษะโดยข้อหาว่า เป็นโจรฆ่าชาวบ้าน ถูกจับตัดศีรษะโดยข้อหาว่า เป็นโจรลักปล้น โดยข้อหาว่า เป็นโจรประพฤติผิดในภรรยาของผู้อื่น ตลอดกาลนาน โลหิตที่หลังไหลออกนั้นแหละมากกว่า น้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่าสังสาระนี้ กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ (เมื่อเหล่าสัตว์ผู้ยังมีอวิชชาเป็นที่กำกวม มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ย่อม ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุด เบื้องต้น เบื้องปลาย ย่อมไม่ปรากฏ) ฯลฯ พอเพื่อจะ หลุดพ้นดังนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างพอใจชื่นชมภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้อยู่ จิตของภิกษุชาวเมืองปาวา ประมาณ ๓๐ รูป พ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น

เป็นเหตุการณ์ธรรมดาในครั้งนั้น บรรดาพระภิกษุชาวเมืองปาวา ไม่ใช่ทุกท่าน จะไม่เจริญสติปัฏฐาน ท่านต้องเจริญสติปัฏฐานแน่ ด้วยชีวิตแบบบรรพชิตที่อยู่ป่าเป็น วัตร เทียบบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือทรงผ้าไตรจีวรเป็นวัตร นี่เป็น การขัดเกลาของภิกษุชาวเมืองปาวา ซึ่งแต่ละท่านก็แล้วแต่อัธยาศัย ภิกษุบางท่านก็ไม่ รักษาอุคฺค หรือว่าอาจจะรักษาอุคฺคบ้างข้อ ไม่ใช่รักษาทั้งหมด แต่ว่าภิกษุทั้งหลาย ก็เจริญสติปัฏฐาน พิจารณานามและรูปที่ปรากฏกับท่านเป็นปกติธรรมดาในวันหนึ่ง ๆ เช่นเดียวกับอุบาสก อุบาสกที่เจริญสติปัฏฐาน ก็เจริญสติปัฏฐานในเพศของอุบาสก อุบาสิกา แล้วแต่ที่ท่านผู้ใดจะรักษาศีล ๕ หรือรักษาศีล ๘ โดยกาล โดยสมัย เช่น ในวันอุโบสถ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าพระภิกษุชาวปาวาประมาณ ๓๐ รูปนั้นจะได้ขัดเกลา กิเลสของท่าน ด้วยการที่นอกจากจะเป็นบรรพชิตแล้ว ก็ยังอยู่ป่าเป็นวัตร ถือเทียบ

ปิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือทองผ้าไตรจีวรเป็นวัตร แต่ทั้งหมด ล้วนยังเป็นผู้ยังมีสังโยชนอยู่

แสดงให้เห็นว่า การที่จะละคลายการยึดถือนามรูปว่า เป็นตัวตนนั้น ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้โดยการไม่อบรม ไม่เจริญเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ไม่ใช่อย่างนั้นเลย ไม่ว่าจะป็นภิกษุที่อยู่ป่า รักษาอุตงค์ พิจารณาลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏแก่ท่านเนื่อง ๆ แล้ว การที่จะละคลายการยึดถือนามรูปที่ปรากฏว่าเป็นตัวตน แม้ในขณะที่กำลังพิจารณานั้นก็แสนยาก เป็นการอบรมปัญญาที่จะต้องสมบูรณ์ขึ้นเป็นขั้น ๆ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูปทางตา หรือทางหูในขณะนี้ ท่านที่เคยเจริญสติแล้วก็จะระลึกได้ แต่ไม่ละ ยังไม่คลาย เพราะเหตุว่าปัญญายังไม่สมบูรณ์ถึงขั้นที่จะละ

ด้วยเหตุนี้พระธรรมของพระผู้มีพระภาค จึงมีประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะปัญญาของผู้นั้นจะสมบูรณ์ถึงขั้นไหน ระดับไหนแล้ว พระธรรมก็ยังอุปการะอนุเคราะห์เกื้อกูลในขณะนั้นที่จะให้น้อมพิจารณา แล้วก็ละคลายการยึดมั่นถือมั่นได้

จะเห็นได้จากตัวอย่างในพระไตรปิฎกว่า เป็นเหตุการณ์ปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน เมื่อฟังธรรม เข้าใจธรรมแล้ว ก็เจริญสติปัฏฐาน และเมื่อเจริญสติปัฏฐานก็ไม่ใช่ว่าจะต้องทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดผิดไปจากชีวิตปกติ ก็ยังฟังธรรมอยู่นั่นเอง แล้วการบรรลุอุริยสังฆธรรมนั้นก็ไม่ใช่ว่าผิดไปจากชีวิตปกติ คือ สามารถที่จะบรรลุธรรมได้ แม้ในขณะที่กำลังฟังธรรมตามปกติ ถ้าไม่เคยฟังเรื่องการเจริญสติเลย มีการให้ทาน มีการรักษาศีล อาจทำให้จิตใจสงบ แต่ยังไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ แต่เมื่อฟังแล้ว วันหนึ่ง ๆ มีการระลึกรู้ลักษณะที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ้างไหม ถ้าฟังแล้วเข้าใจรู้ทั่ว สติเป็นสภาพที่ระลึกขึ้นได้ แล้วก็รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ มีการพิจารณาสภาพธรรม แล้วปัญญาก็เริ่มรู้ทีละเล็กทีละน้อยจนกว่าจะชัด แต่ว่าข้อสำคัญที่สุดคือว่า อย่าให้คลาดเคลื่อน

กำลังเห็นขณะนี้ระลึกได้ อย่าทำอะไรให้คลาดเคลื่อน กำลังได้ยิน สติระลึก รู้ลักษณะของสภาพที่รู้ทางหูว่า เป็นสภาพรู้ หรือระลึก รู้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางหูในขณะนี้ก็เป็นเพียงของจริงชนิดหนึ่ง ไม่ใช่กลิ่น ไม่ใช่รส ไม่ใช่สี ไม่ใช่เย็น ไม่ใช่ร้อน เพราะฉะนั้น ถ้าวันหนึ่ง ๆ ระลึก รู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ ก็จะไม่มีความเห็นลักษณะใดที่จะพึงยึดถือ เข้าใจผิดว่าเป็นตัวตนได้เลย แต่ต้องพิจารณามากและละเอียดขึ้นด้วย

ไม่ว่าจะเป็นโลภะ ความชอบใจ ก็เกิดขึ้นนิดเดียว โทสะก็เกิดขึ้นนิดเดียว แล้วก็หมดไป เพราะฉะนั้น จะยึดถือโลภะว่าเป็นตัวตนไม่ได้ เพราะเหตุว่าหมดไปแล้ว จะยึดถือโทสะที่เกิดขึ้นว่าเป็นตัวตนก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าหมดแล้ว จะยึดถือที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่าเป็นตัวตนก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าหมดแล้ว จึงได้มีการได้ยินเกิดขึ้น หรือว่ามีนามรูปอื่น ๆ ปรากฏได้

อย่าคิดว่าการรู้ลักษณะของนามและรูปนั้นผิดไปจากปกติในขณะนี้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดคิดอย่างนี้ ก็ย่อมแสวงหาพยายามที่จะให้ได้พบสิ่งที่ผิดปกติ เป็นตัวตนที่กำลังพยายามทำให้เห็นให้รู้สิ่งที่ผิดปกติ และการรู้การเห็นสิ่งที่ผิดปกตินั้น ไม่สามารถที่จะละการยึดถือในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยินตามปกติว่า ไม่ใช่ตัวตนได้ ลองหลับตา เพราะเหตุว่าเวลาลืมตาแล้ว การผูก การเชื่อมการโยงนามรูปทางตาไว้ว่า เป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ เป็นบุคคลนั้น บุคคลนี้ เป็นตัวตน เป็นสัตว์บุคคล แต่ถ้าลองหลับตา สิ่งที่ปรากฏเหลือน้อยมาก ถ้าหลับตาแล้ว ศาลาทั้งหลายนี้ยังมีโต๊ะ เก้าอี้ ผู้คนมากมาย หลายตาใหม่ แต่ว่าความเป็นตัวตนที่เคยยึดถือ ยังคิดในใจว่ามี ยังมีคนมากมาย ยังมีโต๊ะ ยังมีเก้าอี้ เมื่อหลับตาแล้วสิ่งนี้ไม่ปรากฏ ก็ต้องไม่ปรากฏ จึงจะละการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้

ถ. สำหรับท่านที่เจริญสมถภาวนามาก่อนจนกระทั่งฌานจิตเกิด แล้วก็พิจารณาฌานจิต โดยที่ไม่รู้ลักษณะของนามและรูปทางปัญจทวารเลย จะละการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้อย่างไร

ผู้ที่ไม่ได้เจริญสติ ถึงแม้ว่าจะได้ปัญจมณาน ทั้งรูปมณาน หรืออรูปมณานก็ตาม ไม่สามารถที่จะละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้ เพราะฉะนั้น ในครั้งอดีตมีมากท่านที่เดียวที่เจริญมณานได้รูปมณาน อรูปมณานอย่างสูงที่สุดแล้ว แต่ไม่บรรลุมรรคผล

ท่านผู้ฟังบอกว่า บุคคลนี้เอามานมาเป็นบาทพิจารณาจนบรรลุมรรคผล บุคคลนี้คือผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเนื่อง ๆ ไม่ใช่ว่าเจริญสมาธิได้มานสมาบัติแล้วไม่เจริญสติปัฏฐาน แล้วสามารถที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ เพราะเหตุว่าหลายท่านที่เจริญมณาน ได้มณานแล้ว ท่านยังต้องมีวสี มีความแคล่วคล่องในการที่จะให้มณานจิตเกิด เพราะถ้าไม่มีความแคล่วคล่องในการที่จะให้มณานจิตเกิดแล้ว จิตของท่านไม่เป็นมณานอย่างรวดเร็ว เมื่อจิตของท่านไม่เป็นมณานอย่างรวดเร็ว ที่จะให้สติตามรู้ ว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นนามชนิดหนึ่งก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ปัญญาจะต้องไวขึ้น คมกล้าขึ้น ไม่ว่านามชนิดใดเกิดกับท่าน ท่านก็รู้ว่าเป็นแต่เพียงนามชนิดหนึ่ง ผู้ที่เจริญสมถภาวนาไม่ใช่มีมณานจิตตลอดเวลา จิตทางตาที่เห็นก็มี ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจก็มี

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านไม่ได้พิจารณารู้ลักษณะของนามและรูป เวลาที่จิตของท่านโน้มไปเป็นมณานจิต ก็ไม่สามารถระลึกได้ว่าเป็นนามชนิดหนึ่ง

ในพระไตรปิฎกได้แสดงไว้ว่า ในบรรดาผู้ที่เจริญสมถภาวนาบรรลุมณานสมาบัติ นั้น น้อยท่านที่บรรลุมรรคผล แต่ที่ไม่บรรลุเพราะอะไร เพราะเจริญสติปัฏฐานไม่มากพอที่จะทำให้สติระลึกถึงลักษณะของนามในขณะที่เป็นมณานได้ ต้องเป็นผู้ที่แคล่วคล่องในมณาน แล้วก็เจริญสติสามารถระลึกแม้ในขณะที่มณานจิตเกิดว่า เป็นนามชนิดหนึ่ง จึงละ แล้วก็ไม่ยึดถือ จึงจะประจักษ์ความไม่เที่ยงของมณานจิตได้

เรื่องการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก และความไม่เข้าใจก็ทำให้ข้อประพฤติปฏิบัตินั้นคลาดเคลื่อนไป ถ้าข้อประพฤติปฏิบัติยังคลาดเคลื่อนอยู่ ผลจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย เป็นต้นว่า ถ้าในขณะที่สติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่กำลัง

ปรากฏ ไม่ใช่ว่าจะไปทำให้รู้ แต่ว่าถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏแล้ว ก็ไม่มีหนทางที่ปัญญาจะรู้ชัดในนามและรูปที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น เพียงนิดเดียวเท่านั้น ก็จะทำให้ท่านคำนึงถึงอนาคตตลอดเวลาว่า จะทำให้รู้ จะทำให้รู้สิ่งที่ยังไม่เกิด โดยที่ปัญญาไม่ได้รู้สิ่งที่เกิดปรากฏแล้วทุก ๆ ขณะ

๖๖

ในเรื่องความคลาดเคลื่อนของพระธรรมวินัย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเตือนไว้ใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค โอปัมมสังยุต อาณิสสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ตะโพนชื่อ อานกะ ของพวกกษัตริย์พระนามว่า ทสารหะ ได้มีแล้ว เมื่อตะโพนแตก พวกทสารหะได้ตอกลิ้มอื่นลงไป สมัยต่อมาโครงเก่าของตะโพนชื่อ อานกะ ก็หายไป ยังเหลือแต่โครงลิ้ม แม้ฉันใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในอนาคตกาล เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้ว อันลึก มีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสุญญัตตธรรม จักไม่ปรารถนาฟัง จักไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ และจักไม่สำคัญธรรมเหล่านั้นว่า ควรเล่าเรียน ควรศึกษา แต่ว่า เมื่อเขากล่าวพระสูตรอันนักปราชญ์รจนาไว้ อันนักปราชญ์ร้อยกรองไว้ มีอักษรอันวิจิตร มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นของภายนอก เป็นสาวกภาษิตอยู่ จักปรารถนาฟังด้วยดี จักเงี้ยวไต่ลงสดับ จักเข้าไปตั้งไว้ซึ่งจิตเพื่อรู้ และจักสำคัญธรรมเหล่านั้นว่า ควรเรียน ควรศึกษา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระสูตรเหล่านั้นที่ตถาคตกล่าวแล้ว อันลึก มีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสุญญัตตธรรม จักอันตรธาน ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุดังนี้ฉันใด เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้ว อันลึก มีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสุญญัตตธรรมอยู่ พวกเราจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวไต่ลงสดับ จักตั้งจิตเพื่อรู้ และจักสำคัญธรรมเหล่านั้นว่า ควรเรียน ควรศึกษา ดังนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ

ข้อความในพระสูตรนี้ไม่ได้จำกัดว่า ใครกล่าว แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ติดากตกล่าวแล้ว ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดและกล่าวในสมัยใด ถ้าคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรเรียน ไม่ควรศึกษา ไม่ควรเงี้ยวตลงสดับ ก็จะเป็นเหตุให้พระธรรมอันตรธาน แต่ถ้าผู้ใดกล่าวพระสูตรที่นักปราชญ์จนาไว้เป็นของภายนอก เป็นสาวกภาสิต คือ เป็นความเข้าใจของสาวกโดยที่ไม่มีในพระธรรมวินัย และที่ผู้นั้นคิดว่าเป็นสิ่งที่ควรเรียน ควรศึกษา ควรเงี้ยวตลงสดับ ถ้าเป็นอย่างนี้ก็จะเป็นเหตุให้พระธรรมวินัยอันตรธาน

ข้อประพฤติปฏิบัติหรือการเจริญสติปัฏฐาน ก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าในมหาสติปัฏฐานสูตร หรือว่าสูตรอื่น ๆ จะต้องพิจารณาไตร่ตรอง เพราะเหตุว่าเป็นอรรถอันลึก ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ง่าย ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่ควรที่จะยึดถือความเห็นของตน ถึงแม้ว่าจะได้ฟัง ได้ศึกษา หรือว่าได้ฟังตาม ๆ กันมา ได้เชื่อตาม ๆ กันมาอย่างนั้น เป็นเวลาที่นานสักเท่าใดแล้วก็ตาม ก็ไม่ควรที่จะยึดถือในความเห็นอันนั้นว่า เป็นความเห็นที่ถูกต้องแล้ว เพราะเหตุว่าความเห็นนั้นอาจจะผิดก็ได้ ไม่ใช่เมื่อฟังตาม ๆ กันมา หรือว่าเชื่อตาม ๆ กันมาแล้ว ความเห็นที่ได้ฟัง ได้เชื่อตาม ๆ กันมานั้นจะต้องถูกเสมอไป และบุคคลในครั้งนี้ก็มิต่างกับบุคคลในสมัยพุทธกาล มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ไม่ควรที่จะยึดถือในความเห็นของตน ถึงแม้ว่าจะได้เคยศึกษาหรือว่าเคยเชื่อเช่นนั้นตาม ๆ กันมามากแล้ว

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์จังกีสสูตร ข้อ ๖๔๖ มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงพราหมณคามของชนชาวโกศลชื่อว่า โอปาสาทะ ได้ทราบว่ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละ อันชื่อว่า เทพวัน ทางทิศเหนือแห่งโอปาสาทร พราหมณคาม

สมัยนั้น พราหมณชื่อ จังกิ ปกครองโอปาสาทพราหมณคาม ซึ่งคับคั่งด้วยประชาชน หมู่สัตว์ เป็นสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นราชสมบัติที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงโปรดพระราชทานเป็นรางวัล ให้เป็นสิทธิ์ของจังกิพราหมณ

พวกพราหมณ์และพวกคฤหบดีชาวโอปาสาทพราหมณคาม ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาประทับ ณ ป่าไม้สาละทางทิศเหนือของโอปาสาทพราหมณคาม เมื่อพวกพราหมณ์และพวกคฤหบดีได้ทราบอย่างนั้น ก็พากันมุ่งหน้าไปยังป่าไม้สาละวันชื่อว่า เทพวัน เพื่อไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น จังกีพราหมณ์ กำลังนอนพักผ่อนกลางวันอยู่ในปราสาทชั้นบน เมื่อเห็นผู้คนพากันมุ่งหน้าไปทางป่าไม้สาละวันนั้น ก็ได้เรียกนักการมาถาม เมื่อทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ที่นั้นแล้ว จังกีพราหมณ์ก็ให้นักการไปบอกพวกพราหมณ์กับพวกคฤหบดีนั้นให้รอ เพื่อว่าตนเองนั้นก็จะได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วย

ในครั้งนั้น ก็ได้มีพวกพราหมณ์ต่างเมืองประมาณ ๕๐๐ คนได้พักอยู่ในโอปาสาทพราหมณคาม ด้วยกิจธุระบางอย่าง เมื่อพวกพราหมณ์ต่างเมือง ๕๐๐ นั้น ได้ทราบว่า จังกีพราหมณ์จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ก็ชวนกันไปหาจังกีพราหมณ์ แล้วก็บอกว่า จังกีพราหมณ์ ไม่สมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมควรจะเสด็จมาหาท่านจังกี

เหตุผลที่พวกพราหมณ์ ๕๐๐ คนบอกจังกีพราหมณ์ว่า ไม่สมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดม ๗ ควรจะเสด็จมาหาท่านจังกีนั้น พวกพราหมณ์ ๕๐๐ นั้นก็ให้เหตุผลว่า เพราะเหตุว่าท่านจังกีพราหมณ์เป็นผู้บริสุทธิตั้งฝ่ายมารดา บิดา เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีวิชามาก จบไตรเพท มีรูปร่างน่าเลื่อมใส มีวาจาไพเราะ เป็นอาจารย์และอาจารย์ของคนเป็นอันมาก

นี่เป็นศรัทธาความเลื่อมใสของผู้มีความเลื่อมใสในบุคคลใด เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ควรเลื่อมใสด้วยประการทั้งปวง และพราหมณ์เหล่านั้นก็ได้ให้เหตุผลว่า

แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เคารพนับถือ นอบน้อมจังกีพราหมณ์ หรือแม้พราหมณ์ โปกขรชาติก็เคารพนับถือ บุษชา นอบน้อมท่านจังกีพราหมณ์ด้วย เพราะฉะนั้น ท่านจังกีไม่ควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดม แต่พระสมณโคดมควรเสด็จมาหาท่านจังกี

เปรียบเทียบให้เห็นความเลื่อมใสว่า พวกพราหมณ์ก็ย่อมจะนับถือเคารพพวกพราหมณ์ต่อ ๆ กันมา ตาม ๆ กันมา แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงคุณมากเพียงใด พวกนั้นก็ยังเห็นว่า ท่านจึงก็พราหมณ์นั้นควรจะเป็นที่เคารพนับถือมากกว่า

แต่ท่านจึงก็พราหมณ์ได้ให้พราหมณ์เหล่านั้นฟังเหตุผลของท่านบ้าง แล้วท่านก็กล่าวว่า เพราะเหตุใดท่านจึงสมควรไปเฝ้าพระสมณโคดม พระสมณโคดมพระองค์นั้นไม่สมควรเสด็จมาหาท่าน จึงก็พราหมณ์ให้เหตุผลว่า

พระสมณโคดมเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายพระมารดา ทั้งฝ่ายพระบิดา พระสมณโคดมทรงสละเงินและทองมากมาย ซึ่งพวกนั้นเคารพท่านจึงก็พราหมณ์ที่เป็นผู้ที่มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก แต่ท่านจึงก็พราหมณ์มั่งคั่งมีทรัพย์มาก เคารพในพระผู้มีพระภาคที่ทรงสละเงินและทองมากมาย

พระสมณโคดมมีพระรูปร่างงามน่าดู น่าเลื่อมใส มีพระวรรณะคล้ายพรหม มีพระสรีระคล้ายพรหม ทรงมีศีลเป็นอริยะ มีพระวาจาไพเราะ มีพระสำเนียงไพเราะ มีกามราคะสิ้นแล้ว เป็นกรรมวาที ไม่ทรงมุ่งร้ายต่อพวกพราหมณ์ เทวดาทั้งหลายถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พระสมณะโคดมทรงเป็นพระอรหันต์ แม้พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล แม้พราหมณ์ไปกษัตริย์พร้อมด้วยบุตรภรรยา ล้วนถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะทั้งสิ้น

แล้วท่านจึงก็พราหมณ์ก็ให้เหตุผลต่อไปว่า ไม่ว่าจะเป็สมณะหรือพราหมณ์ที่มาถึงโศปาสาทพราหมณ์คาม ย่อมเป็นแขกของจึงก็พราหมณ์ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคก็ชื่อว่าเป็นแขก ที่เราทั้งหลายพึงสักการะ ควรไปเฝ้า ไม่ควรเสด็จมาหาเรา ท่านจึงก็พราหมณ์กล่าวกับพราหมณ์นั้น ๕๐๐ คนนั้นว่า

ดูกร ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าทราบพระคุณของท่านพระโคดมพระองค์นั้นเพียงเท่านี้ แต่ท่านพระโคดมพระองค์นั้นมีพระคุณเพียงเท่านี้ หากมิได้ ความจริงท่านพระโคดมพระองค์นั้นมีพระคุณหาประมาณมิได้

ซึ่งเมื่อพวกพราหมณ์ทั้ง ๕๐๐ คนได้ฟังดังนั้น ก็ตกลงใจที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พร้อมกับท่านจึงก็พราหมณ์ด้วย ทั้งหมดก็ได้ไปเฝ้า แล้วก็ได้สนทนากับพระ

ผู้มีพระภาค ในขณะที่สนทนากันนั้นได้มีมาณพท่านหนึ่งชื่อ กาบทิกะ ยังเป็นเด็กโง่
ศรัยะ มีอายุ ๑๖ ปีแต่กำเริบ แต่เป็นผู้มีตระกูลสูง รัฐบาลโทรเพท ชำนาญในคัมภีร์
ต่าง ๆ ในระหว่างที่พราหมณ์ทั้งหลายผู้แก่เฒ่า กำลังเจรจาอยู่กับพระผู้มีพระภาค
กาบทิกมาณพก็ได้พูดสอดขึ้น ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสห้าม ท่านจึงก็พราหมณ์ก็
กลับกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

กาบทิกมาณพเป็นกุลบุตร เป็นผู้ที่มีตระกูลสูง เป็นผู้ที่มีความรู้มาก อย่าทรง
ห้ามเลย เพราะเหตุว่ากาบทิกะนั้นเป็นผู้ที่สามารถจะโต้ตอบกับพระผู้มีพระภาคได้

เป็นเหตุการณ์ในครั้งนั้น แสดงให้เห็นว่าในสถานที่นั้น บุคคลมีความคิดต่าง ๆ
กัน มีความประพฤติต่าง ๆ กัน ไม่ใช่แต่เฉพาะในครั้งนี้ แม้ในครั้งไหน ๆ ก็เหมือนกัน
ทั้งสิ้น

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทอดพระเนตรไปทางกาบทิกมาณพ กาบทิกมาณพก็ได้
กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

มนต์ คือ คำสอนอันเป็นของเก่าของพราหมณ์ทั้งหลาย โดยนำสืบต่อกันมา
ตามคัมภีร์ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมถึงความตกลงโดยส่วนเดียวว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่ง
อื่นเปล่า ดังนี้ ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมตรัสว่าอย่างไร

คือพวกพราหมณ์ก็มีมนต์ มีคำสอนที่สืบต่อกันมา เพราะฉะนั้น กาบทิก-
มาณพก็ใคร่ที่จะได้ทราบว่า เมื่อพวกพราหมณ์ปักใจเชื่อ ตกลงใจเชื่อในมนต์ ในคำ
สอนของตนว่าเป็นความจริง พระผู้มีพระภาคจะตรัสว่าอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสกับกาบทิกมาณพ มีข้อความว่า

พวกพราหมณ์ทั้งหลาย หรือแม้พวกฤาษีทั้งหลายที่เป็นอาจารย์ เป็นปาจารย์
สักคนหนึ่งที่จะกล่าวว่า ข้อนี้เราทั้งหลายรู้อยู่ ข้อนี้เราทั้งหลายเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละ
จริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ

หมายความว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นอาจารย์ จะเป็นปาจารย์ก็ตามที่สอนตาม ๆ กัน
มานั้น ที่จะมีอาจารย์หรือปาจารย์สักท่านหนึ่งที่จะกล่าวรับรองยืนยันว่า รู้อยู่ เห็นอยู่

ว่าสิ่งนี้จริง สิ่งอื่นไม่จริงนั้น มีบ้างไหม เพราะเหตุว่าถ้าพราหมณ์เหล่านั้นได้ประจักษ์ความจริง ก็จะต้องเป็นผู้ที่รู้ความจริง รู้หนทางที่จะรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏอยู่ ซึ่งทุกคนพิสูจน์ได้ เห็นได้ รู้ได้

กาปतिकมาณพก็ได้กราบทูลว่า

ไม่มีเลย

คือ ถึงแม้ว่าจะเป็นอาจารย์ ถึงแม้ว่าจะเป็นปราชญ์ ถึงแม้ว่าจะเป็นฤาษีที่เป็นอาจารย์ปราชญ์ที่มีคำสอน มีมนต์ กล่าวสืบต่อ ๆ กันมา ท่านเหล่านั้นก็ไม่เคยประกาศ ไม่เคยปฏิญาณ ไม่เคยกล่าวว่า เราทั้งหลายรู้อยู่ หรือว่าข้อนี้เราทั้งหลายเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า

พระผู้มีพระภาคตรัสกับกาปतिकมาณพว่า

เปรียบเหมือนแถวคนตาบอด ซึ่งเกาะกันต่อ ๆ ไป แม้คนต้นก็ไม่เห็น แม้คนกลางก็ไม่เห็น แม้คนหลังก็ไม่เห็น ฉันทใด ภาสิตของพราหมณ์ทั้งหลาย เห็นจะเปรียบได้กับแถวคนตาบอด เมื่อเป็นเช่นนี้ความเชื่อของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมหามูลมิได้ ไม่ใช่หรือ

ซึ่งกาปतिकมาณพ ก็ได้กราบทูลว่า

ในข้อนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมเล่าเรียนกันมา ไม่ใช่ด้วยความเชื่ออย่างเดียว แต่ย่อมเล่าเรียนด้วยการฟังตามกันมา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ถึงแม้สิ่งที่เชื่อกันด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้นเป็นของว่างเปล่า เป็นเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่เชื่อกันด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้นเป็นจริง เป็นแท้ ไม่เป็นอื่นก็มี อนึ่ง สิ่งที่ชอบใจดีทีเดียว สิ่งที่ยังตามกันมาด้วยดีทีเดียว สิ่งที่ยึดไว้ด้วยดีทีเดียว สิ่งที่ยังแล้วด้วยดีทีเดียว เป็นของว่างเปล่า เป็นเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่ได้ฟังด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้นเป็นจริงเป็นแท้ ไม่เป็นอื่นก็มี

ถึงแม้จะได้เคยศึกษา เคยได้ยิน เคยได้ฟังตาม ๆ กันมา เคยเชื่อ เคยปฏิบัติตาม ๆ กันมา ก็ไม่ใช่ว่า สิ่งนั้นจะต้องเป็นจริงเป็นแท้ แต่ความจริงสิ่งนั้นเป็นของว่างเปล่า เป็นเท็จไปก็มี ได้ตรัสเตือนพุทธบริษัทไว้ในครั้งนั้นด้วยว่า จะต้องไตร่ตรอง สอบสวนธรรม ไม่ใช่เมื่อได้ฟังตามกันมา พิจารณากันมา เชื่อกันมา แล้วคิดว่าสิ่งนั้นถูกเสมอไป ไม่ใช่ที่จะต้องเป็นอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริงก็ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสกับกาปतिकมาณพต่อไปว่า

ดูกร ภราทวาสะ บุรุษผู้รู้แจ้งเมื่อจะตามรักษาความจริง ไม่ควรที่จะถึงความตกลงใจในข้อนั้นโดยส่วนเดียวว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า

ขณะนี้ทุกท่านกำลังเป็นผู้ที่ตามรักษาความจริงหรือเปล่า คือ ต้องการความจริง แสวงหาความจริง ต้องการรู้ริยสัจจะ ไม่ต้องการความคลาดเคลื่อน ไม่ต้องการของเท็จ หรือไม่ต้องการของปลอม

กาปतिकมาณพเมื่อได้ฟังอย่างนั้น ก็ได้กราบทูลถามต่อไปว่า

ท่านพระโคตม ก็ด้วยปฏิบัติเพียงเท่าไรจึงจะชื่อว่า เป็นการตามรักษาสัจจะ และบุคคลย่อมตรัสรู้สัจจะ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร บุคคลย่อมบรรลुสัจจะ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร

กาปतिकมาณพ กราบทูลถามถึง ๓ ข้อ คือ กราบทูลถามว่า

ก็ด้วยปฏิบัติเพียงเท่าไรจึงจะชื่อว่า เป็นการตามรักษาสัจจะ

การต้องการรู้แจ้งความจริง ไม่ใช่ความเท็จนั้น จะเป็นไปด้วยปฏิบัติเพียงเท่าไร ซึ่งในข้อนี้พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสตอบว่า

เมื่อมีศรัทธา ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า สิ่งใดจริง ไม่ใช่ว่าปักใจเชื่อ

ไม่ใช่ว่า เมื่อฟังตาม ๆ กันมาแล้ว เชื่อตาม ๆ กันมาแล้ว ก็ชื่อว่า เป็นผู้ตามรักษาสัจจะ ไม่ใช่เช่นนั้น แต่ผู้ที่ชื่อว่า ตามรักษาสัจจะ คือ ผู้ที่ต้องการรู้สัจจะที่เป็น

ความจริง จะต้องไม่เป็นผู้ที่ปักใจเชื่อในสิ่งที่เพียงได้ยินได้ฟังตาม ๆ มา หรือว่าเชื่อตาม ๆ มา

ส่วนข้อ ๒ ที่ กาปतिकมาณพกราบทูลถามว่า

บุคคลย่อมตรัสรู้สัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ตามธรรมดาของบุคคลที่ต้องการแสวงหาความจริงนั้น ก็ย่อมจะไปหาภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แต่ว่าเมื่อไปแล้ว ก็อย่าเพิ่งปักใจ หรือว่าเชื่อโดยทันที แต่ว่าจะต้องใคร่ครวญธรรมของบุคคลนั้นว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยความโลภหรือไม่ เป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยความโกรธหรือไม่ เป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยโมหะ ความไม่รู้ หรือไม่

เพราะเหตุว่าถ้าเป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยความโลภ เป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยความโกรธ เป็นผู้ที่กล่าวธรรมด้วยไม่รู้ ธรรมนั้นก็ย่อมไม่ใช่ความจริง ไม่ใช่สิ่งที่จะให้ปัญญารู้แจ้งในธรรมนั้นได้

ควรที่จะดูบุคคล พิจารณาธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่หยาบลงได้ แต่ด้วยความตรึกละเอียด บัณฑิตพึงรู้ได้

คือ รู้ว่าธรรมนั้นเป็นของจริง เป็นสัจธรรม ด้วยการใคร่ครวญบุคคลผู้กล่าวธรรม แล้วใคร่ครวญไตร่ตรองในธรรมว่า ธรรมที่บุคคลนั้นกล่าวเป็นธรรมที่ลึกซึ้งหรือไม่ เห็นได้ยากหรือไม่ รู้ตามได้ยากหรือไม่ สงบประณีตหรือไม่

ส่วนคำถามข้อที่ ๓ ที่กาปतिकมาณพกราบทูลถามว่า

บุคคลย่อมบรรลุสัจจะ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภราทวาชะ การเสพจนคุ่น การเจริญ การทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า เป็นการบรรลุสัจจะ

ดูกร ภราทวาชะ การบรรลุสังขย่อมมีได้ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ บุคคล
ย่อมบรรลุสังขยด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ แล้วเราย่อมบัญญัติการบรรลุสังขยด้วยข้อ
ปฏิบัติเพียงเท่านี้

ไม่ได้มีอะไรพิเศษที่จะต้องทำเลย นอกจากการเสพจนคุ่น การเจริญ การทำให้
มากซึ่งธรรมเหล่านั้นแล เสพอะไรจนคุ่น นามรูปทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ เคยเสพลักษณะของนามและรูป ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว
หรือยัง กำลังเริ่มที่จะเสพ แต่ยังไม่คุ่น เพราะฉะนั้น การบรรลุสังขยจะไม่ใช่ว่าการ
ปฏิบัติอย่างอื่นเลย

๖๗

การเสพจนคุ่น การพิจารณานามทางตาจนคุ่น การพิจารณานามทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนคุ่น การมีสติระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏทางตาจนคุ่น การมีสติระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนคุ่น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

การบรรลุสัจจะ ย่อมมีได้ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ บุคคลย่อมบรรลุสัจจะ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ แล้วเราย่อมบัญญัติการบรรลุสัจจะ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้

ซึ่งกาปทิกมาณพก็ได้กราบทูลถามถึงธรรมมีอุปการะมาก แก่การบรรลุสัจจะว่ามีอะไรบ้าง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ คือ ความเพียร

ส. วันนี้เพียรบ้างหรือไม่

ต. เพียรบ้าง ไม่เพียรบ้าง

ส. เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกขึ้นได้ในขณะใด เป็นลักษณะของสติ ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้ามีความเพียรที่จะระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ ก็จะเป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ

กาปทิกมาณพก็ได้กราบทูลถามต่อไปว่า

ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความเพียร คือ อะไร

พระผู้มีพระภาคก็ตรัสตอบว่า

ปัญญาเครื่องพิจารณา เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ความเพียร

ไม่มีปัญญาจะเพียรถูกไหม ก็ไม่ถูก ไปเพียรทำอย่างอื่นเสียอีกแล้ว ไม่ใช่ระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ปัญญาเครื่องพิจารณาก็เป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความเพียร

กาปतिकมาณพก็ได้ทูลถามต่อไปว่า

ธรรมมีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องพิจารณานั้น คืออะไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ความอดุทธาหะ ได้แก่ ความไม่ทอดถอย เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องพิจารณา

ท้อใจบ้างหรือยัง ท่านนั่นเอง ก็แค้นาม ทางตาระลึกขึ้นมาก็ขณะหนึ่ง ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ รูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เข้าไปเข้ามาวันหนึ่ง ๆ ก็ท่านนั่นเอง ยังไม่เห็นถึงญาณขั้นไหนเลย ยังไม่เห็นประจักษ์การเกิดดับของนามและรูปเลย ยังไม่เห็นถึงพระนิพพานเลย เริ่มจะทอดถอยหรือยัง

กาปतिकมาณพได้กราบทูลถามต่อไปว่า

อะไรเป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความอดุทธาหะ

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสตอบว่า

ฉันทะ เป็นธรรมมีอุปการะมาก

ฉันทะ คือ ความพอใจ แต่ก่อนนี้ท่านอาจจะมีฉันทะในเรื่องทางโลก ในการแสวงหาปัจจัย ในการที่จะได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต แต่ ถ้าท่านพึงธรรม มีฉันทะในการที่จะพิจารณาถึงลักษณะของนามและรูป ก็จะทำให้ไม่ทอดถอย

กาปतिकมาณพได้กราบทูลถามต่อไปว่า

อะไรเป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ฉันทะ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง มีอุปการะมากแก่ฉันท์

ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นลักษณะของนาม และรูป แต่ว่าเคยมีฉันท์ที่จะรู้ลักษณะไหม หรือว่ามีฉันท์ในการที่จะยึดถือว่าเป็นตัวตน

กาปทิกมาณพก็ได้กราบทูลถามต่อไปว่า

อะไรเป็นธรรมมีอุปการะมาก แก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ปัญญาใคร่ครวญเนื้อความ เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง

กาปทิกมาณพ กราบทูลถามต่อไปว่า

อะไรเป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ปัญญาใคร่ครวญเนื้อความ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

การทรงจำธรรมไว้ เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่ปัญญาใคร่ครวญเนื้อความ

กาปทิกมาณพกราบทูลถามว่า

ธรรมอะไรมีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรมไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

การฟังธรรม เป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรมไว้

กาปทิกมาณพกราบทูลถามว่า

อะไร เป็นธรรมมีอุปการะมาก แก่การฟังธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

การเจียไสถลง เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่การฟังธรรม

กาปทิกมาณพกราบทูลถามว่า

อะไรเป็นธรรมที่อุปการะมากแก่การเสียดล

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

การเข้าไปนั่งใกล้ เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่การเสียดล

กาปทิกมาณพกราบทูลถามว่า

อะไรเป็นธรรมมีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

การเข้าไปหา เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้

กาปทิกมาณพกราบทูลถามว่า

อะไรเป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่การเข้าไปหา

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศรัทธา เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่การเข้าไปหา

ทุกท่านที่มาที่นี่เป็นผู้มีศรัทธาที่จะฟัง เป็นผู้มีศรัทธาที่จะเข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ และเมื่อฟังธรรมก็ทรงจำธรรมไว้ แล้วก็มีความใคร่ครวญเนื้อความธรรมที่ได้ทรงจำไว้ แล้วก็รู้ว่าธรรมใดเป็นธรรมที่ควรแก่การเพ่ง เมื่อรู้ ก็มีฉันทะในการที่จะพิจารณาธรรมนั้น ก็ย่อมไม่ทอดทิ้ง เจริญสติ เสด็จจนคุ้น วันหนึ่งก็ต้องมีการบรรลุธรรมได้

กาปทิกมาณพกราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

หวังว่าทุกท่านก็คงจะถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ ตลอดชีวิต ไม่ใช่ถึงบุคคลหนึ่งบุคคลใด เพราะเหตุว่าถ้าเป็นบุคคลที่รู้ตรองรู้แจ้ง ธรรม ก็อยู่ในข้อที่ท่านถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระอริยสงฆ์นั่นเองเป็น สรณะ

เวลานี้มีธรรมที่ควรแก่การเพ่งใหม่ สิ่งที่มีเป็นของจริง เป็นปกติธรรมดา จริง ๆ กำลังเห็นในขณะนี้ จริงแน่ ๆ เกิดดับจริง ๆ ของจริงมีให้รู้ได้ ๖ ทาง ไม่ว่าจะ เป็นของจริงทางตาที่เกิดขึ้นปรากฏแล้วเพราะเหตุปัจจัย ก็ควรระลึกรู้ลักษณะ นั้นตามความเป็นจริง ถ้าเป็นเสียงก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งปรากฏทางหู ถ้าเป็น กลิ่นก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งที่ปรากฏทางจมูก ถ้าเป็นความสุขความทุกข์ สติ ระลึกรู้ว่าเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเป็นสภาพรู้สึกเป็นสุขบ้าง รู้สึกเป็นทุกข์บ้าง

และการที่จะรู้เช่นนั้นได้จริง ๆ ก็ต่อเมื่อสติระลึกรู้ที่ละลักษณะ ทางตา มี ทั้งนามมีทั้งรูป ถ้าไม่พิจารณาจะรู้ใหม่ว่า ลักษณะของนามนั้นเป็นอย่างไร ทางหู มีทั้งนามทั้งรูป แต่ถ้าไม่ระลึกรู้ลักษณะของนาม จะรู้ใหม่ว่าลักษณะใดเป็นนาม ลักษณะใดเป็นรูป นามที่ได้ยินกับเสียงก็ปนกัน เมื่อรวมกันก็เป็นสัตว์เป็นบุคคล เพราะเหตุว่าปัญญาไม่ได้รู้ชัดในลักษณะของนามในลักษณะของรูป ไม่ใช่ว่ายังไม่ พิจารณา ไม่ใช่ว่าสติไม่ได้ระลึกรู้ ก็กล่าวว่ารู้แล้ว แต่ที่จะรู้ได้มากขึ้น เพราะสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปบ่อยขึ้น มากขึ้น

ถ. ช่วยอธิบายให้ชัดในการเจริญสติ ดูขั้น ๕ บ่อย ๆ ไม่ใช่ตัวตนนั่น เจริญอย่างไร เช่น มีเสียงมาว่าเรา ในขณะนั้นจะให้มติด้อย่างไร

ส. ถ้าเข้าใจการเจริญสติถูกต้องแล้ว ไม่ว่าจะว่าดี ว่าร้ายอย่างไร ก็ ควรเจริญสติทั้งนั้น ไม่ว่าจะเห็นดี เห็นร้ายอย่างไร ก็ควรระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ ปรากฏ ไม่ว่าจะได้กลิ่นดี กลิ่นร้ายอย่างไร ก็ควรมีสติระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏใน ขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้เจริญสติต้องเจริญปัญญารู้ว่า ขณะที่หลงลืมสติเป็นอย่างไร และขณะที่กำลังมีสติเกิดขึ้น คือ ขณะที่ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ พุท

ง่าย ๆ สั้น ๆ แต่คงทำยาก เพราะเหตุว่าต้องอาศัยความเข้าใจจริง ๆ ต้องรู้ด้วยว่า ขณะที่หลงลืมสติเป็นอย่างไร

วันหนึ่ง ๆ เหมือนเก่าเหมือนเดิมก็เป็นหลงลืมสติ แต่ถ้าขณะใด พังเข้าใจ ระลึกได้ เมื่อระลึกได้ แล้วแต่สติจะระลึกรู้ทางตา หรือทางหูก็ได้ ไม่ใช่ว่าจำกัด จะต้องระลึกเฉพาะทางหนึ่งทางใด เป็นต้นว่าเวลาที่เสียงปรากฏจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นรูป ไม่ใช่นาม เพราะว่าในขณะที่เสียงปรากฏ ได้ยินมี ไม่ใช่ได้ยินไม่มี ถ้าได้ยินไม่มี เสียงก็ไม่ปรากฏ

เวลาที่เสียงปรากฏ หมายความว่า มีเสียง มีได้ยิน แต่ปัญญาจะต้องรู้ชัดว่า ลักษณะใดเป็นเสียง ลักษณะใดเป็นได้ยิน ถ้าไม่เคยคิดที่จะเจริญสติเพื่อจะรู้วันไหน ๆ ก็ไม่มีวันจะรู้ แต่ถ้าทราบว่าการไม่รู้เป็นอวิชชา เป็นวิจิกิจฉา ยังสงสัยอยู่ เมื่อสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามที่กำลังได้ยิน หรือว่าไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของเสียงที่กำลังปรากฏ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นในขณะนั้นก็ยังสงสัยว่า ได้ยินต่างกับเสียงอย่างไร ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดที่จะถ่ายทอดความสงสัยอันนี้ออกไปได้ นอกจากตนเองจะมีสติระลึกรู้ลักษณะของนามและของรูปทางหู

เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้ยิน หรือว่ามีเสียงปรากฏ กำลังได้ยินตามปกติ ไม่ต้องทำอะไรให้ผิดปกติเลย แต่เริ่มใส่ใจที่จะสำเนียงกว่า ลักษณะนี้เป็นสภาพรู้ทางหู

คำว่า นาม หรือ นามะ หมายความว่าถึงสภาพรู้ ไม่ต้องใส่ใจชื่อ หรือ ไม่ต้องบอกว่ากำลังพิจารณานาม หรือไม่ต้องนึกว่า กำลังพิจารณานามได้ยิน หรือไม่ต้องนึกว่า ที่กำลังได้ยินนี้เป็นนามชนิดหนึ่ง ใครจะนึกขึ้นมาในขณะนั้น ก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่นึกเกิดขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัยให้ระลึกเช่นนั้น แต่ผู้เจริญสติต้องเจริญปัญญารู้ว่า ได้ยินไม่ใช่คิด ไม่ใช่นึก และได้ยินก็ไม่ใช่เสียงด้วย เพราะเหตุว่าได้ยินเป็นสภาพรู้ ส่วนเสียงในขณะที่เสียงปรากฏ รู้ว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏทางหูเท่านั้น เสียงไม่ปรากฏทางตา เสียงไม่ปรากฏทางจมูก เสียงที่กำลังปรากฏปรากฏที่ไหนดับที่นั่น ต้องรู้นามรูปที่ปรากฏทางตาด้วย ทางหูด้วย ทางจมูกด้วย

ทางลึ้นด้วย ทางกายด้วย ทางใจด้วย จนกว่าจะหมดความสงสัย จนกว่าจะหมดการยึดถือสภาพนั้น ๆ ว่าเป็นตัวตน ด้วยการรู้ชัดในลักษณะของแต่ละนามแต่ละรูปมากขึ้น

เป็นต้นว่า ทางตา ถ้าผู้ใดไม่เคยระลึกได้เลยว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็นเป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางตาเท่านั้น เท่านั้นจริง ๆ ที่รู้ว่าเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นวัตถุลึ้นของต่าง ๆ นั้น เป็นความคิด เป็นสภาพรู้อีกชนิดหนึ่งทางใจ ไม่ใช่ทางตา

การที่จะรู้ชัด ต้องหมายความว่า สติระลึกในขณะที่กำลังเห็นบ่อย ๆ ว่าที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ทางตา ถ้ารู้เนื่อง ๆ บ่อย ๆ อย่างนี้ เวลาที่รู้ความหมาย รู้ชื่อ รู้ว่าเป็นวัตถุลึ้นสิ่งนี้ ก็จะได้รู้ว่าไม่ใช่สภาพเห็น

เพราะฉะนั้น จะต้องอาศัยสติระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง โดยไม่คำนึงถึงผล ไม่ใช่ว่าเมื่อไรจะได้เป็นพระอรหันต์บุคคล คิดอย่างนั้นไม่มีประโยชน์ แต่ตรงกันข้ามประโยชน์เกิดที่ว่า เมื่อมีสติระลึกได้ ก็รู้ลักษณะของนามหรือรูปทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แล้วผู้เจริญสติเองเป็นผู้ที่รู้ชัดว่า ได้พิจารณา นามอะไรบ้าง ได้รู้ชัดในนามอะไรเพิ่มขึ้น มากขึ้นบ้าง เพราะเป็นปัญญาที่จะต้องเจริญขึ้นจริง ๆ เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดปรากฏแล้ว ที่จะให้ยังคงไม่รู้อยู่นั้น ไม่ใช่การเจริญปัญญา ไม่ใช่การละความสงสัย

ความจริง มีตามปกติเป็นประจำวันทุก ๆ วัน ถ้าผู้ใดได้รู้ลักษณะของธรรมชาตินั้นตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเป็นพระอรหันต์ได้

มีความกังวลใจในที่อยู่ใหม่ในวันหนึ่ง ๆ วันนี้ตื่นเช้ามาก็ต้องปิดกวาดเช็ดถูทุก ๆ อย่างนั้นเป็นความกังวล ความห่วงใยในที่อยู่ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าเมื่อในพระไตรปิฎกมีแสดงไว้ว่า อาวาสปลิโพธ หรือกัมมปลิโพธ อัทธานปลิโพธก็จะกลายเป็นเรื่องอื่นไป ไม่ใช่ชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้น ในปลิโพธที่เป็นเครื่องกังวลใหญ่ ๆ ๑๐ ประการ ใน ๙ ประการนั้นไม่กั้นการเจริญสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะเป็นความกังวลในที่อยู่ก็สามารถมี

สติระลึกรู้ลักษณะของนามของรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้ หรือว่าไม่ว่าจะเป็นในลาภปัจจัยที่ได้รับ เป็นนามเป็นรูปในชีวิตประจำวันทั้งนั้น มีอะไรบ้างในชีวิตประจำวัน ที่ใครค้นคว้าหาแล้ว ไม่ใช่นามไม่ใช่รูป แม้ในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ก็ควรจะทราบไว้ว่า ธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นไปในเรื่องใด หรือว่าในเรื่องของปليโพธนั้น ก็เป็นชีวิตจริง ๆ ของทุก ๆ คน

ในปليโพธใหญ่ ๆ ๑๐ ประการ อาวาสปليโพธ กุลปليโพธ ลาภปليโพธ คณปليโพธ กัมมปليโพธ อัทธานปليโพธ ญาติปليโพธ อาพาธปليโพธ คันถปليโพธ อิทธิปليโพธ ปليโพธ ๙ ประการไม่กั้นการเจริญวิปัสสนา แต่ประการสุดท้าย คือ อิทธิปليโพธนั้นกั้นการเจริญวิปัสสนาได้ เพราะเหตุว่าปليโพธนั้นเป็นความกังวลในการเจริญฤทธิ์

ทุกท่านก็คงจะทราบว่า การเจริญฤทธิ์ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้ง่ายๆ ถ้าท่านต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ ก็ยังจะหาได้ตามปกติ ไม่ต้องเสียเวลามาก แต่ในการเจริญฤทธิ์ ไม่ใช่ว่าจะสำเร็จได้ภายในวันเดียวหรือสองวัน ท่านต้องศึกษาการเจริญเหตุที่จะให้เกิดฤทธิ์โดยละเอียด คือ จะต้องศึกษาเรื่องของการเจริญสมถภาวนา และเมื่อศึกษาเข้าใจแล้ว ยังจะต้องพากเพียรที่จะให้เกิดฌานจิต ความสงบของจิตเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่ฌานจิตที่เป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ปัญจฌาน แล้วก็ยังต้องต่อไปถึงอรุพฌานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ จนกระทั่งได้ทั้งรูปฌานและอรุพฌานทั้งหมดแล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะแสดงฤทธิ์ได้ ที่จะสามารถแสดงฤทธิ์ได้นั้นจะต้องมีความชำนาญมาก มีวสี มีความแคล่วคล่อง แล้วแต่ว่าฤทธิ์ที่ท่านต้องการนั้นจะเป็นไปในทางใด จะเป็นไปในเรื่องของจักรุทธิพิทย์ หรือว่าโสตติพิทย์ หรือว่าการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ นั้นก็ต้องฝึกหัดเจริญให้เกิดขึ้นแต่ละอย่างแต่ละทาง ซึ่งจะต้องใช้เวลานานมาก

เพราะฉะนั้น การเจริญสมาธิไม่ใช่การเจริญปัญญาเพื่อรู้แล้วละ แล้วคลាយการยึดถือสภาพนามรูปว่าเป็นตัวตน แสดงให้เห็นว่า ถ้ายังต้องการเจริญฤทธิ์ ก็ยังต้องการเจริญวิปัสสนาได้ เพราะเหตุว่าเมื่อต้องการเจริญฤทธิ์ ก็จะต้องใช้ความเพียร

ความฟุ้งเผลวในความสงบมาก เมื่อมีความฟุ้งเผลวในการเจริญฤทธิ์ สติก็ไม่ระลึกรู้
ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ถ. เวลาเจริญสติปัฏฐาน แล้วนั่งเผลอขึ้นมา มีวิธีแก้ไขไหม

ส. การเจริญสติปัฏฐานเป็นการระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป
ตามปกติธรรมดามากขึ้น ชัดขึ้น ชื่นขึ้น แล้วแต่สติจะระลึกรู้ลักษณะนั้นหรือไม่
ทุกคนมีความง่วง ความเพื่อย ความอ่อนล้าของร่างกาย ความรู้สึกไม่สบาย
แล้วแต่เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสภาพธรรมชนิดนั้น ขึ้นกับสติจะระลึกรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมนั้นในขณะนั้นหรือไม่

๖๘

ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาโควินทสูตร มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ปญฺจสิกขเทพบุตรมา
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงเรื่องราว ณ สวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ว่า สนังกุมารพรหมสรรเสริญพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคเป็น
ผู้มีพระปัญญามาก มาสิ้นกาลนานเท่าใด

เพราะเหตุว่าพวกพรหมมีอายุยืนยาวมาก การกระทำใด ๆ ที่คิดว่าจะเป็น
ความลับ ไม่มีในโลก ถึงมนุษย์ไม่รู้ คนอื่นไม่รู้ ตนเองก็รู้ นอกจากตนเองจะรู้แล้ว
เทวดาทั้งหลายท่านก็ยิ่งรู้ และโดยเฉพาะพวกพรหมที่มีอายุยืนยาวมาก ไม่ว่าสิ่ง
ใดจะเกิดเป็นไปปรากฏในโลก ท่านย่อมสามารถทราบได้

เพราะฉะนั้น สนังกุมารพรหมจึงได้กล่าวสรรเสริญพระผู้มีพระภาคใน
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า

พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีพระปัญญามาก มาสิ้นกาลนานเท่าใด

และปญฺจสิกขเทพบุตรก็ได้กราบทูลว่า

สนังกุมารพรหมได้กล่าวถึงอดีตชาติของพระผู้มีพระภาค ในสมัยที่เป็นมหา
โควินทพราหมณ์ผู้มีความรู้มาก มีปัญญามาก สอนกษัตริย์ ๗ พระองค์ บอก
มนต์แก่พราหมณ์มหาศาล ๗ คนและเหล่าข้าราชการบริพาร ๗๐๐ คน มีเกียรติ
ศัพทอันงามขจรไปว่า มหาโควินทพราหมณ์อาจเห็นพรหม อาจสนทนาปราศรัย
ปรึกษากับพรหม แต่มหาโควินทพราหมณ์รู้ดีว่า ตนเองนั้นไม่ได้เห็นพรหม ไม่ได้
สนทนาปราศรัย ไม่ได้ปรึกษากับพรหม แต่ก็ได้สดับข้อความนี้ต่อมาจาก
พราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์พูดกันว่า

ผู้ใดหลีกเร้นอยู่ เฟ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน ผู้นั้นย่อม
เห็นพรหม ย่อมสนทนาปราศรัย ปรึกษากับพรหมได้

เพราะฉะนั้น มหาโควินทพราหมณ์ก็ดำริที่จะหลีกเร้น เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน

ไม่ว่าใครจะสรรเสริญใครในลักษณะอย่างใด ความจริงก็ต้องเป็นความจริง แม้จะเห็นว่ามหาโควินทพราหมณ์เป็นผู้ที่มีปัญญา เป็นผู้สอนกษัตริย์ ๗ พระองค์ บอคมนต์แก่พราหมณ์มหาศาล ๗ คน และเหล่าข้าราชการบริพารอีก ๗๐๐ คน เกียรติศัพท์ก็ขจรไปถึงกับว่า มหาโควินทพราหมณ์นั้นอาจเห็นพรหม อาจสนทนาปราศรัย ปรึกษากับพรหมได้

แต่ท่านโควินทพราหมณ์นั้นรู้ตนดีว่า ท่านไม่ได้เห็นพรหม และก็ไม่ได้ปราศรัย และไม่ได้ปรึกษากับพรหมด้วย

มหาโควินทพราหมณ์ได้ไปเฝ้ากษัตริย์ ๗ พระองค์ และพราหมณ์มหาศาล และข้าราชการบริพาร ๗๐๐ แล้วก็กล่าวข้อความตามที่ตนดำริให้ทราบ คือจะเพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน แล้วมหาโควินทพราหมณ์ก็ได้เข้าไปหาภรรยา ๔๐ คน สั่งไม่ให้ภรรยาทั้ง ๔๐ คนนั้นไปหาตนเลย นอกจากคนนำอาหารไปให้เพียงคนเดียวเท่านั้น

ครั้งนั้น มหาโควินทพราหมณ์ได้สร้างสัณฐานคารใหม่ โดยทิศบูรพาแห่งนคร แล้วหลีกเร้นอยู่ เพ่งกรุณาณานอยู่ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน ไม่มีใครไปหา นอกจากคนนำอาหารไปให้ พอล่วง ๔ เดือนในวันนั้นนั่นเอง มหาโควินทพราหมณ์มีความระอา ความท้อใจว่า ไม่ได้เห็นพรหม ไม่ได้สนทนาปราศรัยกับพรหม

นี่คือเจริญเหตุ เมื่อมีความต้องการอย่างหนึ่งอย่างใด ถึงแม้ว่าจะเพ่งกรุณาณาน หรือจะเพ่งเมตตาพรหมวิหาร ก็ยังไม่ใช่การละ แต่เป็นการต้องการความสงบ เพราะฉะนั้น ก็ยังเป็นไปในวิภวฐานะ เมื่อเป็นเช่นนี้ ถึงแม้ว่าจะเพ่งกรุณาณานอยู่ตลอดทั้ง ๔ เดือน ก็เลสก็ไม่หมด จึงได้เกิดความระอา ความท้อใจขึ้น

ครั้งนั้น สันถกุมารพรหมทราบความคิดในใจของมหาโควินทพราหมณ์ก็ได้ไปหามหาโควินทพราหมณ์ แล้วมหาโควินทพราหมณ์ก็ได้ถามถึงประโยชน์ในชาติหน้าว่า ปฏิบัติอย่างไรจึงจะเข้าถึงพรหมโลก อันไม่ตาย

สันถกุมารพรหมก็ให้มหาโควินทพราหมณ์บวช เพื่อขัดเกลากิเลสทั้งปวง เพราะถ้ามีกิเลสมากก็เป็นเหตุให้เกิดทุจริตกรรม ซึ่งจะต้องไปอบายภูมิ แทนที่จะได้ไปพรหมโลก

นี่ก็เป็นอดีตชาติของพระผู้มีพระภาค ซึ่งพระองค์ได้พยายามบำเพ็ญพระบารมีขัดเกลากิเลส

เมื่อมหาโควินทพราหมณ์ได้ฟังดังนั้น ก็ได้ไปกราบทูลลากษัตริย์ทั้ง ๗ กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็จะมีพระราชทานทรัพย์ให้มหาโควินทแทนการออกบวช เพราะเหตุว่าธรรมดาพราหมณ์เหล่านี้มักโลภทรัพย์ ถ้าคนที่โลภทรัพย์ ให้ทรัพย์ ก็คงจะเลิกระทำตามความคิดที่คิดว่าจะทำอะไรก็ได้ด้วยอำนาจของทรัพย์

เมื่อมหาโควินทพราหมณ์ปฏิเสธ กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็จะมีพระราชทานหญิงให้ เพราะเหตุว่าธรรมดาพราหมณ์เหล่านี้มักโลภด้วยหญิง แต่มหาโควินทพราหมณ์ก็ได้กราบทูลยืนยันว่า จะละทรัพย์และภรรยาทั้ง ๔๐ คน ออกบวช กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ให้รอไปสัก ๗ ปี ซึ่งกษัตริย์ทั้ง ๗ นั้นก็จะบวชพร้อมกับมหาโควินทพราหมณ์ด้วย ถ้ามหาโควินทพราหมณ์รอได้ มหาโควินทพราหมณ์ก็กราบทูลว่า รอไม่ได้ เพราะใครจะรู้ว่า ชีวิตสัมปรายภพอันบุคคลต้องไป อันบัณฑิตควรกำหนดด้วยปัญญา ฟังทำกุศล ฟังประพฤติพรหมจรรย์ สัตว์เกิดมาแล้วที่จะไม่ตายนั่น ไม่มี

เมื่อระลึกถึงความตายที่ไม่แน่นอน มหาโควินทพราหมณ์ก็เห็นว่า ๗ ปีนั้นไม่สามารถรอได้ ซึ่งกษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ขอให้รอ ๖ ปี มหาโควินทพราหมณ์ก็บอกว่านานไป รอไม่ได้ที่จะให้บวชพร้อมกับกษัตริย์ทั้ง ๗ นั้น กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ขอให้รอสัก ๕ ปี มหาโควินทพราหมณ์ก็บอกว่ารอไม่ได้ นานไป กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ขอให้รอ ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี มหาโควินทพราหมณ์ก็บอกว่ารอไม่ได้ ๑ ปีนั้นก็นานมาก ไม่มีใครทราบอายุ ชีวิต กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ขอให้รอ ๗ เดือน ๖ เดือน ๕ เดือน

๔ เดือน ๓ เดือน ๒ เดือน ๑ เดือน ครึ่งเดือน มหาโควินทพราหมณ์ก็กราบทูลว่า รอดถึงครึ่งเดือนก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าไม่มีใครรู้ชีวิต ไม่มีใครรู้สัมปรายภพ

กษัตริย์ทั้ง ๗ ก็ให้มหาโควินทพราหมณ์รอสัก ๗ วัน ซึ่งมหาโควินทพราหมณ์ก็กราบทูลว่า ๗ วันนั้นก็ไม่นานนัก พอที่จะรอดได้

เพราะฉะนั้น กษัตริย์ พราหมณ์ ข้าราชการบริพาร ๗๐๐ พร้อมทั้งภรรยา พวกเจ้าอีกหลายพัน พราหมณ์หลายพัน คฤหบดีหลายพัน นางสนมหลายพัน ก็ได้ออกบวชตามมหาโควินทพราหมณ์ ซึ่งมหาโควินทพราหมณ์ก็ได้สอนให้ท่านเหล่านั้นเจริญพรหมวิหาร คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา

บรรดาสาวกเหล่านั้นเมื่อได้ฟัง แล้วก็เจริญพรหมวิหาร เข้าถึงสุคติบ้าง พรหมโลกบ้าง สวรรค์บ้าง จนกระทั่งถึงกำเนิดของคนธรรพ์ ซึ่งปัญญาสิกขเทพบุตร ก็ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ยังทรงระลึกถึงข้อนั้นได้อยู่หรือ

คือ ยังทรงระลึกถึงพระชาติที่เป็นมหาโควินทพราหมณ์ได้ไหม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปัญจสิกขะ เรายังระลึกได้อยู่ สมัยนั้นเราเป็นมหาโควินทพราหมณ์ เราแสดงพรหมจรรย์นั้นว่า เป็นหนทางแห่งความเป็นสหายของพรหมในพรหมโลก แก่สาวกทั้งหลาย ปัญจสิกขะ แต่ว่าพรหมจรรย์นั้นไม่เป็นไปเพื่อนิพพิทา วิราคะ นิโรธะ อุปสมะ อภิญญา สัมโพธิะ นิพพาน ย่อมเป็นไปเพียงเพื่อพรหมโลก

ดูกร ปัญจสิกขะ ส่วนพรหมจรรย์ของเรานี้ย่อมเป็นไปเพื่อนิพพิทาโดยส่วนเดียว เพื่อวิราคะ นิโรธะ อุปสมะ อภิญญา สัมโพธิะ นิพพาน

พรหมจรรย์เป็นไปเพื่อวิราคะ นิโรธะ อุปสมะ อภิญญา สัมโพธิะ นิพพาน นั้น เป็นไฉน คือ อัญจังคิกมรรค เป็นอริยะนี้เอง คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ก็บรรดาสาวกของเราที่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน

บรรดาสาวกผู้ไม่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมด บางพวกเป็นอุปปาติกสัตว์ เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ปรินิพพานในภพนั้น คือ ในพรหมโลก ไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ก็มี บางพวกเป็นพระสกทาคามี เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง กลับมายังโลกนี้ คือ กามโลก อีกเพียงครั้งเดียว แล้วจะทำที่สุดทุกข์ได้ ก็มี บางพวกเป็นพระโสดาบัน เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ก็มี

ดูกร ปัญจสิกขา ด้วยประการฉะนี้แล บรรพชาของกุลบุตรเหล่านี้ทั้งหมด เทียว ไม่เปล่า ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร

นี้ทรงแสดงให้เห็นว่า ในข้อปฏิบัติที่เป็นไปในเรื่องของสมาธินั้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพิทา ไม่เป็นไปเพื่อวิราคะ นิโรธะ อุปสมะ อภิญญา สัมโพธิะ นิพพาน ย่อมเป็นไปเพียงเพื่อพรหมโลก

ยังมีท่านผู้ใดที่ยังต้องการเจริญความสงบอีกใหม่ ถ้ายังต้องการผิดหรือถูก แล้วแต่อัธยาศัย เพราะบางท่านมีอัธยาศัยในเรื่องของการเจริญสมาธิ ต้องการสมาธินั้น ไม่ได้ต้องการเจริญสติปัฏฐานเลย แต่ถ้าเจริญสมาธิไม่ถูก ก็ไม่ได้สิ่งที่ต้องการเหมือนกัน เพราะเหตุว่าสมาธินั้น บางท่านอาจคิดว่า คงจะไม่ต้องศึกษามาก ทำตามที่บอกกล่าวกันก็คงจะได้ แต่ดูผลที่เกิดเพราะการเจริญโดยอาศัยทำตามกันนั้นว่า ตรงตามผลที่ต้องการไปพรหมโลกหรือเปล่า หรือว่าเกิดสิ่งที่ไม่เจริญอาจจะดีกว่า เพราะบางคนเจริญแล้วปวดศีรษะมากก็มี หรือมีอะไร ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการเจริญสมาธิ แต่ว่าไม่ใช่ผล คือ ปัญญาที่ทำให้จิตสงบขึ้น ๆ แล้วก็ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว จนกระทั่งสามารถที่จะได้ผล คือ การเกิดในพรหมโลกได้

มีหลายท่านไม่ได้ศึกษาการเจริญสมถภาวนา แล้วเข้าใจว่าอาจบรรลุฌานสมาบัติโดยที่ไม่ใช้ฌานสมาบัติ ผลคือความสงบที่เป็นกุศลก็ไม่มี แต่กลับกลายเป็นปวดศีรษะบ้าง หรือมีความไม่สบายกายเกิดขึ้นบ้าง นั่นเป็นผลของการเจริญสมถภาวนาที่ถูกต้องไม่ได้ เพราะเหตุว่าการเจริญสมถภาวนานั้น ต้องเจริญด้วยปัญญาที่รู้วิธีเจริญสมถะ ทำให้จิตสงบเป็นกุศล ไม่ใช่เป็นอกุศล หรือว่าไม่ใช่ทำให้เกิดโทษแก่ร่างกาย

ในมหาปติโพธ ๑๐ ประการนั้น ๙ ประการไม่เป็นเครื่องกั้น ส่วนประการสุดท้าย คือ อิทธิปติโพธนั้นเป็นเครื่องกั้นได้ ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะเหตุว่าฤทธิ์ซึ่งมีในปุถุชนนั้นเป็นสิ่งที่รักษายาก ท่านอุปมาว่า เหมือนกับเด็กอ่อนที่ยังนอนเบาๆ และดุจข้าวกล่ำอ่อนย่อมจะแตกได้ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย ซึ่งเมื่อผู้ใดต้องการเจริญฤทธิ์ จะต้องประคับประคองให้จิตสงบเป็นสมาธิ ซึ่งยากที่จะทำให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามและรูปในขณะนั้น เพราะเหตุว่าถ้ายังเป็นผู้ที่ต้องการที่จะเจริญฤทธิ์ ผกผันในการเจริญฤทธิ์ ก็ย่อมมุ่งหน้าต่อการสงบ ไม่มุ่งหน้าต่อการที่จะให้เกิดปัญญา รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ขอพูดถึงคำถามที่ได้รับจากท่านผู้ฟังที่ถามว่า เวลาที่พูดจะรู้สึกตัวได้อย่างไร

ในมหาสติปัฏฐานสูตร พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงการเจริญสติในทุกอิริยาบถ เวลาที่มีชีวิตอยู่จะพ้นจากขณะที่กำลังนั่ง นอน ยืน เดินไม่ได้ แล้วมีพูดด้วย มีคิดด้วย ซึ่งในขณะนั้นต้องเจริญสติ ในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคนั้นไม่เคยส่งเสริมให้พุทธบริษัทหลงลืมสติด้วยประการใด ๆ เลย เพราะเหตุว่าสติเป็นธรรมที่มีคุณ เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก ตรงกันข้ามกับโมหะ การไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ผู้ปฏิบัติธรรมก็พูดกันอยู่เสมอแล้วแต่ขั้นของความเข้าใจ ถ้ามีความเข้าใจในเรื่องการเจริญสติแล้ว เวลาพูดเจริญสติได้ไหม

สติ เป็นสภาพที่ระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะเห็นมีอะไร ปรากฏ ขณะกำลังนั่ง มีเห็นไหม มีได้ยินไหม มีคิดนึกไหม ถ้ากำลังรับประทาน อาหาร มีรสปรากฏไหม ถ้ากำลังพูด ระลึกถึงลักษณะของนามและรูปในขณะนั้นได้ไหม อย่าให้ความข้องใจหรือความสงสัยมากไปกว่า เจริญสติปฏิฐานไม่ได้ ในขณะที่กำลังนั่ง เห็นก็มี ได้ยินก็มี ถ้าสติเกิดขึ้นในขณะนั้นระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะนี้กำลังนั่ง ทางตาได้เห็น ทางหูก็ได้ยิน ทางกายก็อาจจะมีความรู้สึก กระบะเย็นบ้าง ร้อนบ้าง รู้เย็นบ้าง รู้ร้อนบ้าง ก็เป็นของจริงตามปกติ ทุกอย่างเป็นสังขารธรรม อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้น ถ้าสติของผู้ใดจะเกิดขึ้นระลึกถึงนามหรือรูปทางตาได้ไหม เพราะว่าขณะนี้กำลังมีการเห็นซึ่งเป็นนามธรรม และก็มีสิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา หรือว่าสติของท่านผู้ใดในขณะที่กำลังฟังนี้เอง เกิดขึ้นระลึกถึงสภาพที่กำลังได้ยิน และเสียงทางหู หรือว่าระลึกได้ รู้ว่าที่กำลังเข้าใจความหมายของคำพูดต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นนามธรรม เพราะเหตุว่ารูปนั้นไม่ใช่สภาพรู้ รูปไม่รู้อะไรเลย เพราะฉะนั้น ความเข้าใจในขณะที่ได้ยินได้ฟังพิจารณาตามแล้วเข้าใจนี้ ความเข้าใจในขณะนี้ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง สติก็สามารถจะเกิดขึ้นระลึกถึงนามและรูปได้

ท่านผู้ฟังคงจะคิดถึงในครั้งพุทธกาล เวลาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม มีผู้ที่บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ก็มี เป็นพระอนาคามีก็มี เป็นพระสกทาคามีก็มี เป็นพระโสดาบันบุคคลก็มี ไม่เป็นอะไรเลย คือ ยังคงเป็นปุถุชนก็มี ทำไมท่านเหล่านั้น สามารถที่จะบรรลุคุณธรรมได้ถึงเป็นพระอรหันต์เมื่อจบเทศนา หรือว่าเวลาที่ได้ฟัง คำอธิบายขยายพระธรรมเทศนานั้นโดยละเอียดนานาประการ

เพราะฉะนั้น คนที่ฟังธรรมแล้วก็ไปเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นพระอนาคามี บุคคล เป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระโสดาบันบุคคลนั้น ฟังธรรมแล้วต้องเข้าใจด้วย ไม่ใช่ฟังแล้วไม่รู้เรื่อง แล้วบรรลุมรรคผลโดยที่ไม่รู้เรื่อง ก็น่าคิดต่อไปว่า ทำไมท่านเหล่านั้นสามารถที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันได้ แม้

ในขณะที่ได้ฟัง หรือในขณะที่ได้ฟังนั้นก็สามารที่จะรู้แจ้งธรรมเป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ได้ในขณะนั้น ในขณะนั้นนั่นเองท่านเหล่านั้นสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้ คนอื่นก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า ท่านที่อยู่ด้วยกันนั้นบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว เพราะเหตุว่าไม่อะไรเลยที่ผิดปกติ

ใน ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ติฏฐิสสูตร มีข้อความว่า

จริงอยู่พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อันติฏฐิ ๒ อย่าง พัวพันแล้ว บางพวกย่อมติดอยู่ บางพวกย่อมเล่นเลยไป ส่วนพวกที่มีจักขุยอมเห็น

ข้อความต่อไปที่อธิบายข้อความเบื้องต้นนั้น มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์บางพวกย่อมติดอยู่ อย่างไรเล่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มีภาพเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในภาพ เพลิดเพลินด้วยดีในภาพ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมเพื่อความดับภาพ จิตของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นย่อมไม่เล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ดำรงอยู่ ด้วยดี ย่อมไม่น้อมไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์บางพวก ย่อมติดอยู่อย่างนี้

เคยเป็นอย่างนี้ไหม

๖๙

ตอนที่ยังเป็นเด็ก หรือตอนที่เป็นนุ่มสาว ได้ยินธรรมก็ไม่อยากฟัง เป็นเรื่องของการดับภพดับชาติ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ทำให้ผลิตเพลินยินดีในภพในชาติเลย

ภพ คืออะไร ชีวิตที่เป็นไปในวันหนึ่ง ๆ มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการรับรู้ มีการได้กระทบสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ถ้าคิดนึกก็ไม่พ้นไปจากวิตกในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ถ้ายินดียินร้าย ก็ไม่พ้นไปจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ถ้าผู้ใดที่ยังมีภพเป็นที่มายินดี เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมเพื่อความดับภพ จิตของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ดำรงอยู่ด้วยดี ย่อมไม่น้อมไป

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดสนใจฝึกฝนในธรรม โดยเฉพาะในพระธรรมที่พระตถาคตได้ทรงแสดงเพื่อความดับภพ ก็เป็นลาภอันประเสริฐที่ผู้ผู้นั้นย่อมไม่ติดอยู่

ส่วนอีกประการหนึ่ง ในทฎฐิฎฐิประการที่ ๒ ที่ว่า บางพวกย่อมแล่นเลยไป มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์บางพวกย่อมแล่นเลยไปอย่างไรเล่า ก็เทวดาและมนุษย์บางพวกก็ติดขัด ระอา เกลียดชังอยู่ด้วยภพนั้นแล ย่อมผลิตเพลินความขาดสูญว่า

แน่ะ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อใดตนนี้เมื่อตายไปย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ เบื้องแต่ตายย่อมไม่เกิดอีก นี่ละเอียดย นี่ประณีต นี่ถ่องแท้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์บางพวกย่อมแล่นเลยไปอย่างนี้แล

ไม่อภิขณาก็โถมในภพ ไม่เพลินไปด้วยความต้องการ ความน่าผลิตเพลินต่าง ๆ ก็เกิดความติดขัดระอาเกลียดชัง แล้วก็คิดว่า เวลาที่ตนนี้เมื่อตายไป ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ เบื้องแต่ตายย่อมไม่เกิดอีก ก็เข้าใจว่าความคิด

นี้จะเลียดประณีตถ่องแท้ และก็คิดว่า เมื่อมีความอดัด อดทน มีความเกลียดชัง มีความระอาในภพนั้น ก็คงจะเป็นเหตุให้ไม่ต้องเกิดอีก ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ส่วนพวกที่มีจักขุยอมเห็นอย่างไรเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยอมเห็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้วโดยความเป็นจริง ครั้นเห็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว โดยความเป็นจริง ยอมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ส่วนพวกที่มีจักขุ ยอมเห็นอย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้วในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ ดังนี้ ว่า

อริยสาวกใดเห็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว และธรรมเป็นเครื่องกำวล่งขั้น ๕ ที่เกิดแล้วโดยความเป็นจริง ยอมน้อมไปในนิพพานตามความเป็นจริง เพราะภวตัณหาหมดสิ้นไป ถ้าว่าอริยสาวกนั้นกำหนดรู้ขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว ปราศจากตัณหาในภพน้อยและภพใหญ่แล้วไซ้ ภิกษุทั้งหลายยอมไม่มาสู่ภพใหม่ เพราะความไม่เกิดแห่งอภัพที่เกิดแล้ว

เนื้อความแม้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ฉะนี้แล

นี่เป็นข้อความในพระสูตรซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทรงอนุเคราะห์ ทรงอุปการะผู้ที่อาจจะเข้าใจไขว่เขวคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ ไม่ว่าในสมัยใดทั้งสิ้น เพราะพระองค์ทรงมีพระมหากรุณา ทรงมีพระสัพพัญญุตญาณรู้ว่า หลังบริพพานพระสัทธิธรรมนั้นยอมเสื่อม ยอมคลาดเคลื่อนได้

เพราะฉะนั้น จึงได้ทรงแสดงธรรมอนุเคราะห์ไว้ด้วยประการต่าง ๆ แม้ในการเจริญสติ เห็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว เวลานี้กำลังนั่งอยู่ที่นี้ ขั้น ๕ ใดปรากฏ ย่อมเป็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่เกิดจะปรากฏไม่ได้ การเจริญสติระลึกถึงลักษณะของขั้น ๕ ที่เกิดแล้วปรากฏในขณะนี้ อย่างน้อมไป โน้มไป

ด้วยอวิชชาและอภิชฌาถึงขั้น ๕ ที่ยังไม่เกิด ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว ไม่ใช่การเห็นขั้น ๕ ที่เกิดแล้ว

ถ. (ไม่ได้ยิน)

สุ. จำอะไรไม่ได้ ความจริงจำแล้วที่ละนิดทีละหน่อย ก็เลยรู้สึกวายน้อย จนกระทั่งบางครั้งจำไม่ได้ แต่ความจริงในขณะที่เห็น มีสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดพร้อมกับจิต จำอารมณ์ที่ปรากฏในขณะนั้น พอถึงทางหู ขณะที่จำได้ ไม่ใช่รูป รูปเย็น รูปร้อน รูปอ่อน รูปแข็ง รูปไหว รูปตึง แต่ว่าสภาพที่จำได้นั้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ได้จำได้ตลอดเวลา จำทางหูก็ดับไป ในขณะนั้นมีสติเกิดขึ้นระลึกได้ว่า ที่จำนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง แล้วก็หมด ไม่ได้จำอยู่ตลอดเวลา มีนามอื่นรูปอื่นต่อไป ที่นั่นเป็นนามธรรม มีสติระลึก รู้ลักษณะของนามและรูปอะไรก็ได้ ขณะไหนก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ทุกอย่างตามปกติ ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะคิด จะยิ้ม จะขบถ ท่านก็เป็นผู้เจริญสติรู้ลักษณะของนามและรูปมากขึ้น จนกระทั่งหมดความสงสัยในลักษณะของนามและรูป

ขอกล่าวถึงอังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต สีลสูตร ซึ่งมีข้อความเรื่องเดินตามสบาย นั่งตามสบาย นอนตามสบาย ยืนตามสบาย

อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต สีลสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ จงเป็นผู้สำรวมในปาฏิโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ สำรวมในปาฏิโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ก็จักควรทำยิ่งกว่านี้ จะพึงมีอะไรเล่า

ถ้าแม้ภิกษุกำลังเดินไป อภิชฌาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว ละถีนมิทธะได้แล้ว ละอุทธัจจะกุกกุจจะได้แล้ว ละวิจิกิจจหาได้แล้ว บรรเทาความ

เพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มี
อารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุแม้เดินอยู่ เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มี
โสตตปัปะ มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว เป็นนิจันรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว

(ข้อความต่อไปเป็นเรื่องของการยืน การนั่ง การนอน ซึ่งไม่จำกัดสถานที่
ไม่จำกัดเวลา มีข้อความโดยนัยเดียวกันว่า)

ถ้าแม้ภิกษุยืนอยู่ นั่งอยู่ นอนตื่นอยู่ ก็มีสติมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบไม่
ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุแม้ยืนอยู่อย่างนี้ แม้ นั่งอยู่อย่าง
นี้ แม้ นอนตื่นอยู่อย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโสตตปัปะ มีความเพียร
อันปรารถนาแล้วเป็นนิจ มีใจเด็ดเดี่ยว

ภิกษุพึงเดินตามสบาย พึงยืนตามสบาย พึงนั่งตามสบาย พึงนอนตาม
สบาย พึงคู้ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย ตลอดคติของโลก ทั้งเบื้องบน
ท่ามกลางและเบื้องต่ำ และพิจารณาตลอดความเกิดและความเสื่อมไปแห่งธรรม
และขันธทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้น ผู้มีสติทุกเมื่อ ศึกษา
ปฏิบัติอันสมควรแก่ความสงบใจเสมอว่า มีใจเด็ดเดี่ยว

ทรงอนุเคราะห์ไม่ให้พุทธบริษัทต้องลำบากไปทรมาน ถ้าไม่มีสูตรนี้ก็จะ
ไปนั่งนาน ๆ เดินนาน ๆ ยืนนาน ๆ ไม่เป็นปกติ ไม่เป็นไปตามสบาย แต่ในสูตรนี้
มีข้อความว่า ภิกษุพึงเดินตามสบาย

สติจะมีกำลังเป็นพละที่รู้ลักษณะของนามและรูปตามปกติ ตามสบาย ไม่
อึดอัด ไม่มีตัวตนที่ไปบังคับให้เหน็ดเหนื่อย ให้นึก ให้ทรมาน ให้ลำบาก เพราะ
เหตุว่าในขณะที่เดินตามสบาย สติก็เกิดได้ ไม่ใช่เกิดไม่ได้

พึงยืนตามสบายปกติเป็นชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน แล้วก็ให้สติเกิดขึ้น

พึงนั่งตามสบายบังคับหรือเปล่านั้น นั่งท่าไหน ไม่บังคับเลย บังคับหรือ
เปล่า ว่าต้องนั่งนาน ๆ ให้เมื่อย พึงนั่งตามสบาย ไม่ได้ทรมานใครเลย ปกติ
แล้วสติก็เกิดขึ้น รู้ลักษณะของนามและรูปที่เกิดดับตามปกติตามความเป็นจริงได้

พึงคู้ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย ปกติทุกอย่าง และพิจารณาตลอด
ไม่ได้เจาะจงนามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใดเลย พิจารณาตลอดความเกิดและ

ความเสื่อมไปแห่งธรรมและชั้นทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้น
ผู้มีสติทุกเมื่อ ศึกษาปฏิบัติอันสมควรแก่ความสงบใจเสมอว่า มีใจเด็ดเดี่ยว

คนที่มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่ใช่ไปทรมานตัว แต่มีใจเด็ดเดี่ยวที่จะประพฤติปฏิบัติ
ตามปกติ เพื่อการรู้แจ้ง เพื่อการละการยึดถือว่าเป็นตัวตน แล้วก็ศึกษาปฏิบัติ
อันสมควรแก่ความสงบใจ

ถ้าเจริญสมาธิสงบชั่วคราว แล้วก็มิไฉนอยากจะได้อสมาธิมาก ๆ หรือว่า
เวลาที่สมาธิหมดไปแล้วก็เกิดโทสะ แต่ความสงบที่แท้จริงนั้นต้องเป็นความสงบที่
เกิดจากสงบจากกิเลส สงบจากอวิชชาที่ไม่รู้ สงบจากความเห็นผิดที่ยึดถือนามรูป
ว่าเป็นตัวตน ถ้าขณะใดที่มีสติระลึกถึงลักษณะของนามและรูป ขณะนั้นสงบ และ
สำหรับคำอธิบายที่ว่า ผู้มีสติทุกเมื่อนั้น

ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส โมฆราชมาณวกปัญหานิทเทส พระผู้มีพระ
ภาคตรัสตอบปัญหาของท่านโมฆราชพราหมณ์ ซึ่งท่านโมฆราชพราหมณ์ได้กราบ
ทูลถามว่า

ข้าพระองค์มีความต้องการด้วยปัญญา จึงมาเฝ้าพระองค์ ผู้เห็นธรรมอัน
งามอย่างนี้ เมื่อบุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงไม่เห็น

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบปัญญาของท่านโมฆราชพราหมณ์ว่า

ดูกร โมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติ พิจารณาเห็นโลก โดยความเป็นของ
สูญทุกเมื่อ ถอนอัตตานุทิฏฐิเสียแล้ว พึงข้ามพ้นมัจจุราชได้ด้วยอุบายอย่างนี้ เมื่อ
บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงไม่เห็น

สำหรับคำอธิบายความหมายของพญานาคที่ว่า มีสติทุกเมื่อนั้น ใน**ขุททก
นิกาย จุฬนิตเทส** โมฆราชมาณวกปัญหานิทเทส มีข้อความอธิบายว่า พระผู้มี
พระภาคตรัสเรียกพราหมณ์นั้นโดยชื่อว่า โมฆราช โดยอุเทศว่า **โมฆราชสทาสโต**
ดังนี้

คำว่า **ทุกเมื่อ** คือ ตลอดกาลทั้งปวง

คำว่า **ผู้มีสติ** คือ มีสติด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ มีสติเจริญสติปัฏฐาน เพื่อพิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรมบุคคลนั้น ตรัสว่า **เป็นผู้มีสติ** เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ดูกร โมฆราช ฯลฯ มีสติทุกเมื่อ

ถ. เดินไปแล้วระลึกถึง พุทโธ พุทโธ เป็นสติใหม่

ส. สติปัฏฐานเป็นการรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏในขณะนั้น ต้องมีลักษณะ ที่นี้กว่า พุท เป็นนามชนิดหนึ่ง ขณะนั้นต้องรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพที่คิด นามธรรมที่คิด เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป สังขารธรรมทั้งหมดไม่พึงยึดถือว่าเป็นตัวตนเลย สติปัฏฐานต้องรู้ลักษณะ ทุกคนที่นี้กำลังเห็น มีอวิชชา หรือมีวิชชา เห็นเหมือนกัน แต่ว่าขณะไหนเป็นอวิชชา ขณะไหนเป็นวิชชา รู้ได้ไหม ถ้ารู้ไม่ได้ก็เจริญสติปัฏฐานไม่ได้อีกเหมือนกัน

เวลานี้กำลังเห็น อวิชชา คือ เราเห็น เหมือนเดิมตลอดเวลา เมื่อไรที่เรา เห็น เราเห็น ขณะใดที่ฟังเรื่องการเจริญสติแล้ว แต่ว่าเราเห็น ขณะนั้นหลงลืมสติ แต่ขณะใดที่เห็น รู้ว่าที่กำลังเห็นนี้เป็นแต่เพียงสภาพรู้ชนิดหนึ่งเท่านั้น นี่คือ วิชชา ซึ่งจะละอวิชชา มีความรู้มากในทางโลก แต่ทำไมไม่มีอวิชชา ที่มีอวิชชานั้นเพราะไม่รู้ในขณะที่กำลังเห็น ไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่มีจริงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญวิชา คือเจริญความรู้ลักษณะของสิ่งที่มีจริงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. เวลาที่สติเกิด อภิชฌาโทมนัสจะไม่มีบ้างทีเดียวหรือ

ส. ใครไม่มีโลภะ พระอรหันต์เท่านั้นที่ไม่มี แต่ผู้ที่กำลังเจริญสติ มีเหตุปัจจัยให้จิตเห็นเกิด จิตเห็นก็เกิด มีปัจจัยให้จิตชอบไม่ชอบ จิตชอบไม่ชอบก็เกิดขึ้น มีปัจจัยให้สติเกิด สติก็เกิด เพราะฉะนั้น โลภะก็ดี โทสะก็ดี เป็นอารมณ์ของสติได้ ไม่ใช่บังคับไม่ให้โลภะเกิด ไม่ให้โทสะเกิด แต่สติที่เป็นสัมมาสติระลึกถึงลักษณะของนามและรูปใด ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ประการแรกทีเดียวที่จะละกิเลส นั้น ต้องละความเห็นผิดว่า นามรูปเป็นตัวตนเสียก่อน

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่จิตเป็นโลภะ ในจิตดวงนั้นไม่มีสติ แต่เมื่อมีปัจจัย ทำให้โลภะเกิดแล้ว จิตที่เกิดต่อสามารถระลึกถึงลักษณะของโลภะที่ปรากฏในขณะนั้นได้ จิตเห็นก็ไม่ใช่จิตได้ยิน เป็นนามธรรมแต่ละชนิด แต่ปรากฏเสมือนว่า ทั้งเห็นทั้งได้ยินเพราะความรวดเร็ว แต่ผู้เจริญสติระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ จะระลึกถึงลักษณะของนามใดรูปใดก็ได้ แล้วนามใดรูปใดที่ยังไม่รู้ สติก็รู้ว่า จะต้องระลึกถึงลักษณะของนามนั้นรูปนั้นต่อไปอีก จนกว่าปัญญาจะรู้ชัด

ถ. การรู้ชื่อของวัตถุ เป็นของจริงหรือเปล่า

ส. การรู้ชื่อของวัตถุ เป็นของจริงหรือเปล่า ขอย้อนถามว่า การรู้ว่าชื่ออะไรนั้น สภาพที่รู้นั้น จริงหรือไม่จริง

ถ. จริง

ส. รู้ว่าใครชื่ออะไร รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร ความรู้นั้นเป็นสภาพที่มีจริง และสภาพนั้นไม่ใช่รูป แต่เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งรู้ความหมาย รู้เรื่อง รู้ชื่อของสิ่งต่าง ๆ สภาพที่รู้ไม่ใช่รูป เพราะว่ารูปร่างไม่รู้อะไรเลย ใครจะชื่ออะไร สิ่งนั้นจะมีความหมายว่าอย่างไร รูปร่างรู้อะไร รูปร่างไม่ใช่สภาพที่รู้ แต่การรู้ชื่อ การจำได้ การเข้าใจความหมาย การรู้เรื่อง เป็นสิ่งที่มีจริง และสภาพที่รู้นั้นเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูป

ปัญญา คือ การรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ถ้ารู้ว่า ที่กำลังรู้นี้ก็เป็นนามชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นก็ปัญญา เพราะรู้ถูก ไม่ใช่ยึดถือสภาพที่รู้นั้นว่าเป็นตัวตน

ถ. ขณะที่ทำบุญมีสติไหม

ส. สติเป็นโสภณเจตสิกเกิดกับกุศลจิตทุกดวง แล้วสติก็มีหลายชั้น สติที่ระลึกเป็นไปในทานก็ชั้นหนึ่ง สติที่ระลึกเป็นไปในศีลก็ชั้นหนึ่ง สติที่ระลึกทำให้จิตสงบก็ชั้นหนึ่ง สติที่รู้ถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เพื่อจะให้ปัญญารู้ชัดในสภาพนั้น ก็อีกชั้นหนึ่ง

ถ. (ไม่ได้ยิน)

ส. ความสงสัยใด ๆ ทั้งหมด ไม่มีวันหมดสิ้นได้ ถ้าไม่รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ที่จะหมดความสงสัยในลักษณะของนามใดรูปใด ในเหตุในผลของนามนั้นรูปนั้น ก็ต้องเพราะรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้

๗๐

ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปทานสูตร มีข้อความว่า

ขันติ คือ ความอดทนเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า
พระนิพพาน เป็นธรรมอย่างยิ่ง

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต ไม่ชื่อว่าเป็น
สมณะเลย

การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส
นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๑
ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความ
เพียรในอธิจิต ๑

๖ อย่างนี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ถ. น่าสงสัยในพระปาติโมกข์ประการแรกที่ว่า ขันติคือความอดทนเป็น
ตบะอย่างยิ่ง เป็นความเพียรเผากิเลส หรือว่าเป็นความเพียรละกิเลส เพื่อให้มี
การน่ายบapด้วยความเพียรนั้น เป็นตบะอย่างยิ่งอย่างไร

ส. คอยผลของการเจริญสติไหวไหว ต้องอดทนมากไหม การที่จะ
เจริญสติ เพื่อให้ปัญญาเพิ่ม ความรู้ชัดในลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต้องอดทนมากไหมที่จะต้องรอคอยผลที่ยังไม่
เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าปัญญารู้แจ้งพระนิพพานนั้นช้ายิ่งกว่าการปลูกต้นไม้ใหญ่สัก
ต้นหนึ่ง ต้องอดทนในการรอคอยผล โดยมากคอยไม่ไหว อดทนไม่ได้ อยากได้ผล
เร็ว ๆ ไม่อดทนที่จะพิจารณาลักษณะของนามและรูปแต่ละวัน แต่ละขณะที่กำลัง
ปรากฏตามความเป็นจริง ต้องอดทนจริง ๆ ต้องมีความเพียรที่จะระลึกรู้
พิจารณานามที่กำลังปรากฏในขณะนี้ รูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เพียรไป อดทน

ไป นี่เป็นคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่จะหวังผลให้รู้แจ้งธรรมได้โดยไม่เจริญสติ ไม่รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป พิจารณาส่งที่กำลังปรากฏ ท่านย่อมรู้ลักษณะของความอดทนว่า ต้องอดทนมากน้อยแค่ไหน แต่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญว่า **ขันติ คือ ความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง** ไม่ใช่เร่งรัดให้ทำอย่างอื่นเลย แต่ทรงสรรเสริญว่า **ขันติ ความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง**

ตบะ คือ ความเพียรที่จะละกิเลส เพื่อให้หน่ายบาปได้ ด้วยความเพียรนั้น คลายจากอวิชชา คลายจากความไม่รู้ คลายจากความเห็นผิด ที่ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยต้องอดทน ละเว้นการทำบาปทั้งสิ้น อดทนที่จะยังกุศลให้ถึงพร้อม อดทนที่จะทำจิตของตนให้ผ่องใส ขาดความอดทนไม่ได้เลย ถ้าขาดความอดทนก็เป็นอกุศล แล้วก็จะกระทำบาปไปทันทีได้ เพราะขาดความอดทน

การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสํารวมในพระปาติโมกข์ ๑
ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑

๖ อย่างนี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การไม่กล่าวร้ายก็ต้องอาศัยความอดทนเหมือนกัน การไม่ทำร้ายผู้อื่นก็ต้องอาศัยความอดทนอีกเช่นกันเดียวกัน ความสํารวมในพระปาติโมกข์สำหรับ

พระภิกษุก็ต้องอาศัยความอดทนมาก ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหารก็ต้องอดทนอีก

ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ บางท่านก็อาจจะสงสัยในพยัญชนะนี้ได้ แต่ผู้ที่เจริญสติมีความอดทนที่จะพิจารณารู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นที่ใด ขณะไหนก็ตาม ไม่รำคาญ ไม่กระวนกระวายที่จะไปหารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอื่นใดที่ไม่มีอยู่ในขณะนั้น เพราะฉะนั้นท่านสามารถอยู่ผู้เดียวได้ ในที่ใดก็ได้ จะเป็นบ้านของท่านเอง หรือสถานที่หนึ่งใด ไม่มีบุคคลอื่นมากหน้าหลายตา ที่นั่นเป็นที่นอนที่นั่งอันสงัด ท่านมีฉันทะ มีความพอใจที่จะพิจารณานามและรูปตามปกติที่ปรากฏในขณะนั้น ผู้ที่ละความต้องการในนามรูปอื่นที่ไม่ปรากฏในขณะนั้น หรือผู้ที่ละความต้องการในนามรูปใด ๆ ทั้งสิ้นแล้วนั้น เป็นผู้ที่นั่งสบาย นอนสบาย มีปกติอยู่สบาย ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด ที่นั่นก็เป็นที่ตั้งจิตจากความต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอารมณ์ มีความสงบ มีความสงัดมากขึ้น ซึ่งเป็นความสงบสงัดจากความต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ได้รับทราบจากท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันว่า ชีวิตของท่านเหล่านั้นเปลี่ยนไปมากทีเดียว ตามปกติไม่สามารถจะอยู่ตามลำพังได้ ต้องแวดล้อมด้วยเพื่อนฝูงวงศาคณาญาติ บริวารทั้งหลาย แต่เมื่อท่านเริ่มเจริญสติปัฏฐานแล้ว สามารถที่อยู่คนเดียวได้ เป็นที่ตั้งบสงัดที่หนึ่งที่ได้ก็ได้ เพราะเหตุว่าพิจารณาลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ โดยที่ไม่ได้ต้องการแสวงหานามรูป รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใด ๆ ที่ไม่ปรากฏในขณะนั้น

เวลาที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐานอยู่คนเดียวอยู่ยาก จะต้องมียุบ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใด ๆ แวดล้อมพัวพันด้วยความต้องการ ไม่ใช่เป็นผู้ที่ตั้งบสงัด เพราะฉะนั้น ที่นั่นถึงแม้ว่าจะเจียบสงัด ก็ไม่ใช่ที่ตั้งบสงัดจริง ๆ เพราะเหตุว่ามีความต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอยู่ด้วย แต่ที่ใดที่ผู้ใดเจริญสติ

ปฏิฐาน ถึงแม้จะอยู่ตามลำพัง ก็ไม่เดือดร้อน มีฉันทะมีความพอใจในที่นอนที่นั่งอันสงัดได้

มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ อลคัทธิปัมสูตร ข้อ ๒๗๔ มีข้อความว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

บุรุษเปล่าบางพวกในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ပุตตธรรม เวทลละ บุรุษเปล่าเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้น ด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นย่อมไม่ควรซึ่งการเพ่งแก่บุรุษเปล่าเหล่านั้น ผู้ไม่ไตร่ตรองเนื้อความด้วยปัญญา บุรุษเปล่าเหล่านั้นเป็นผู้มีความข่มผู้อื่นเป็นอาณิสส และมีการเปลื้องเสียซึ่งความนิทานเป็นอาณิสส ย่อมเล่าเรียนธรรม ก็กุกูลบุตรทั้งหลาย ย่อมเล่าเรียนธรรมเพื่อประโยชน์อันใด บุรุษเปล่าเหล่านั้นย่อมไม่ได้สวैयाประโยชน์นั้น แห่งธรรมนั้น ธรรมเหล่านั้นอันบุรุษเปล่าเหล่านั้นเรียนไม่ดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน

ข้อนั้น เป็นเพราะอะไร เพราะธรรมทั้งหลายอันตนเรียนไม่ดีแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการด้วยงูพิษ เสาะหาพิษ เทียวแสวงหาพิษ เขาพึงพบงูพิษตัวใหญ่ พึงจับงูพิษนั้นที่ขดหรือที่หาง งูพิษนั้นพึงแว้งกัดเขาที่มือ ที่แขน หรือที่อวัยวะใหญ่น้อย แห่งใดแห่งหนึ่ง เขาพึงถึงความตาย หรือความทุกข์ปางตาย มีการกัดนั้นเป็นเหตุ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุอะไร เพราะงูพิษตนจับไม่ดีแล้ว ฉนใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกบุรุษเปล่าบางพวกในพระธรรมวินัยนี้ ก็ฉนนั้นนั้นแล

คือ ผู้ที่เรียนแล้วไม่ไตร่ตรอง พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ยาวและมีข้อความที่แสดงให้เห็นความอดทนของพระผู้มีพระภาคว่า แม้พระผู้มีพระภาคจะทรงถูกกล่าวด้วยมุสาวาทเปล่า ๆ อันไม่มีจริง อันไม่เป็นจริงว่า พระสมณโคดมเป็นผู้ให้สัตว์พินาศ ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความเลิกเกิดแห่งสัตว์ผู้มีอยู่

พระองค์จะกล่าวอย่างไร และไม่กล่าวอย่างไรก็ตาม ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นก็ยังกล่าวต่อพระองค์ นี่เป็นเรื่องที่มีในครั้งพุทธกาล

พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์ ทั้งในกาลก่อน และในกาลบัดนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าบุคคลเหล่าอื่นย่อมดำ ย่อมบริภาษ ย่อมโกรธ ย่อมเบียดเบียน ย่อมกระทบกระทั่งเบียดถาด ในการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตก็ไม่มี ความอาฆาต ไม่มีความโทมนัส ไม่มีจิตยินร้าย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าชนเหล่าอื่นย่อมสักการะ ย่อมเคารพ ย่อมนับถือ ย่อมบูชาตถาคต ในการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตก็ไม่มี ความยินดี ไม่มีความโสมนัส ไม่มีใจเย่อหยิ่ง ในปัจจัยทั้งหลาย มีสักการะเป็นต้นนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าชนเหล่าอื่นย่อมสักการะ ย่อมเคารพ ย่อมนับถือ ย่อมบูชาตถาคต ในการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตมีความดำริอย่างนี้ ในปัจจัยทั้งหลาย มีสักการะเป็นต้นนั้นว่า สักการะเห็นปานนี้บุคคลกระทำแก่เรา ในชั้นปัญจกที่เรากำหนดรู้แล้วในกาลก่อน

ซึ่งในพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสโอวาทพระภิกษุทั้งหลายว่า แม้ภิกษุก็ควรเป็นเช่นเดียวกับพระองค์ด้วย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าว่า ชนเหล่าอื่นพึงดำ พึงบริภาษ พึงโกรธ พึงเบียดเบียน พึงกระทบกระทั่งเบียดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงกระทำ ความอาฆาต ไม่พึงกระทำ ความโทมนัส ไม่พึงกระทำ ความไม่พอใจในชนเหล่าอื่นนั้น

เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าว่า ชนเหล่าอื่นพึงสักการะ พึงเคารพนับถือ พึงบูชาท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงกระทำ ความโสมนัส ไม่พึงกระทำ ความเย่อหยิ่งแห่งใจ ในปัจจัยทั้งหลาย มีสักการะเป็นต้นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย
สิ่งนั้นท่านทั้งหลายจะได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ท่านทั้งหลายสิ้น
กาลนาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเล่า ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย
รูป ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นท่าน
ทั้งหลายจะได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

ต่อไปก็เป็นข้อความโดยนัยเดียวกัน คือ

เวทนา ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย

สัญญา ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย

สังขาร ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย

วิญญาณ ไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย

และข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน
ชนพึงนำไป พึงเผา หรือพึงกระทำหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ในพระ
วิหารเขตวันนี้ ตามความปรารถนา

ท่านทั้งหลายพึงดำริอย่างนี้บ้างหรือหนอว่า ชนยอมนำไป ย่อมเผา หรือ
ยอมกระทำเราทั้งหลาย ตามความปรารถนา

ซึ่งพระภิกษุทั้งหลายก็ได้กราบทูลว่า

ไม่เป็นได้เลย พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ข้อนั้น เป็นเพราะเหตุแห่งอะไร

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่ามันไม่ใช่อัตตา หรือบริวารที่เนื่องด้วย
อัตตาของข้าพระองค์ทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อย่างนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย

แล้วพระผู้มีพระภาค ก็ได้ตรัสซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า

รูปไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย เวทนาไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย สัญญาไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย สังขารไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย วิญญาณไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ก็ไม่พึงที่ยึดถือชื่อว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้นเป็นตัวตน

ส. เป็นความอดทนมากไหม

ถ. อดทน เป็นนามหรือเป็นรูป

ส. อดทน เป็นนามหรือเป็นรูป พระพุทธเจ้าที่ยังไม่ปรินิพพาน มีนาม มีรูปไหม มี และความอดทนเป็นคุณธรรม เมื่อเป็นคุณธรรม พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้มีคุณธรรม ทรงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ มีอะไรสงสัยบ้างไหม

ถ. ขึ้นมา ทำไมนายฉันนะไม่หล่น

ส. ขึ้นมา ทำไมนายฉันนะไม่หล่น น่าสงสัยเหลือเกิน มา ก็ออกเร็ว นายฉันนะก็น่าจะตกไปกองอยู่ที่ไหน นายฉันนะจะนั่งอย่างไร จะเกาะหางม้า หลังม้าอย่างไรก็ช่าง แต่ว่าไม่ตก

นอกจากพระผู้มีพระภาค บรรดาพระภิกษุ ภิกษุณี ก็ต้องมีความอดทนมาก ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมต้องมีความอดทนมากจริง ๆ

สังยุตตนิกาย สคาถวรรคภิกขุณีสังยุตต์โสมาสูตรที่ ๒

ครั้งนั้น เวลาเช้า โสมาภิกษุณีนั่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี เทียบบิณฑบาตไปในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวัน เพื่อพักผ่อนกลางวัน ครั้นถึงป่าอันธวันแล้ว จึงนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง

ลำดับนั้น มารผู้มีบาป ใครจะให้โสมภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใครจะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหาโสมภิกษุณีถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกับโสมภิกษุณี ด้วยคาถาว่า

สตรี มีปัญญาเพียง ๒ นิ้ว ไม่อาจถึงฐานะ อันจะพึงอดทนได้ด้วยยาก ซึ่งท่านผู้แสวงทั้งหลาย จะพึงถึงได้

ลำดับนั้น โสมภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมนุษย์ ทันใดนั้น โสมภิกษุณีได้ดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใครจะให้เราบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใครจะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงกล่าวคาถา

ครั้นโสมภิกษุณีทราบวาทะนี้คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวกะมารผู้มีบาป ด้วยคาถาว่า

ความเป็นสตรีจะทำอะไรได้ เมื่อจิตตั้งมั่นดีแล้ว เมื่อญาณเป็นไปแก่ผู้เห็นธรรมอยู่โดยชอบ ผู้ใดจะมีความคิดเห็นแน่วอย่างนี้ว่า เราเป็นสตรี หรือเราเป็นบุรุษ หรือจะยังมีความเกาะเกี่ยวว่า เรามีอยู่ มารควรจะกล่าวกะผู้นั้น

ลำดับนั้น มารผู้มีบาปเป็นทุกข์เสียใจว่า โสมภิกษุณี รู้จักเรา ดังนี้ จึงได้อันตรธานไปในที่นั่นเอง

ต้องอดทนไหม ไม่ว่าในกาลใด ๆ ทั้งนั้น ไม่ว่าที่ไหน ไม่ว่าใครก็ต้องอดทน ถ้าเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม อดทนทั้งของคำพูดของบุคคลอื่น แล้วก็อดทนที่จะมีความเพียร พิจารณานามและรูป อบรมปัญญาให้แก่กล้า อดทนต่อการที่จะคอยผล ซึ่งไม่ใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย

ทั้ง ๆ ที่โสมภิกษุณีนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง แล้วมารก็ได้ไปกล่าวคาถากับโสมภิกษุณี ทำไม่รู้เรื่อง เจริญสติรู้เรื่องได้ไหม รู้เรื่องได้ ไม่น่าสงสัยแล้วใช่ไหม เป็นปกติธรรมดาทุกอย่าง แม้ขณะที่รู้นั้นก็เป็นนามชนิดหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ติด ไม่ยึด ไม่ถือว่า เป็นสตรีหรือเป็นบุรุษ เป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมแต่ละชนิด ในพระสูตรมีข้อความซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับพุทธบริษัทในสมัยนี้ที่จะช่วยให้มีความอดทนมาก ๆ

สังยุตตนิกาย สคาถวรรคภิกขุณีสังยุตต์ วิชาสูตร ที่ ๔ ข้อความก็คล้ายคลึงกัน คือ

ครั้งนั้นเวลาเช้า วิชาภิกษุณีนั่งห่มแล้ว ถือบาตรและจีวร แล้วไปบิณฑบาต บิณฑบาตแล้ว กลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งพักกลางวันในที่โคนไม้ต้นหนึ่ง

ลำดับนั้นมารผู้มีบาป ใคร่ที่จะให้วิชาภิกษุณีบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงเข้าไปหาวิชาภิกษุณี ถึงที่นั่งพัก ครั้นแล้วได้กล่าวกับวิชาภิกษุณีด้วยคาถาว่า

เธอยังเป็นสาว มีรูปงาม และฉันก็ยังเป็นหนุ่มแน่น มาเถิด เรามารภิรมย์กัน ด้วยดนตรีมโหรี ๕

ลำดับนั้น วิชาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่ใครหนอกล่าวคาถา จะเป็นมนุษย์หรืออมมนุษย์ ทันทันนั้น วิชาภิกษุณีได้มีความดำริว่า นี่คือมารผู้มีบาป ใคร่จะให้เรบังเกิดความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า และใคร่จะให้เคลื่อนจากสมาธิ จึงได้กล่าวคาถา

ครั้นวิชาภิกษุณีทราบว่ นี่คือมารผู้มีบาปแล้ว จึงได้กล่าวคาถากะมารผู้มีบาปด้วยคาถาว่า

ดูกร มาร รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอันน่ารื่นรมย์ใจ เราขอมอบให้ท่านผู้เดียว

